

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 21. januarja 1987 - Leto XXXIX. - Štev. 1-2. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

V zmedenem političnem položaju pred štafeto

Razmišljanja o «postopnosti» zaščite

Nesprejemljivi kompromisi brez soglasja manjšine

Trenutek političnih obračunov in zapletov se naglo bliža, kot se sedaj hladni zimski dnevi polagoma daljšajo in naznanjajo skorajšnjo pomlad.

Craxijeva vlada je kakor ladja, ki je običajna v zaledenem morju. Nikamor več ne more, kdor ima dovolj moči pa jo zalučaja in se skuša rešiti po svoje. Nihče ne ve, kaj bo potem. Nekateri govorijo o tem, da bo Craxi zares prepustil vladno krmilo De Mitovi krščanski demokraciji, drugi pa, da bo zahteval obnovo vlade s socialističnim predstvom in dosegel odložitev izгона iz Palače Chigi. Zato naj bi plačal še večjo politično najemnino.

Najverjetneje pa se bo vse skupaj končalo slabo in nekateri že odkrito govorijo o možnosti, da bi razpustili parlament eno leto pred rokom in razpisali predčasne politične volitve. Tako bi se vlada izognila tudi referendumom o jedrskih elektrarnah in sodstvu. Prav-

zaprav ne gre pozabiti, da so podpise za te referendume zbirali z bučno kampanjo prav radikalci, z njimi pa socialisti in liberalci, se pravi stranki, ki imata predsednika vlade in ministre. Očitno si je Craxi pripravil teren za novo izsiljevanje in mehanizem, zaradi katerega bodo vsem lažje predčasne volitve kot soočnje s tematiko referendumov, ki je tokrat zelo delikatna, mestoma pa tudi čustveno obarvana.

Kakorkoli že, v italijanski politiki se stvari spreminjajo, počasi, toda nezadržno. Gotovo je le eno: o kakem resnem političnem zavezništvu vladnih strank ni ne duha ne sluha, saj se samo pripravajo med seboj in drug drugemu merijo zanko okoli vratu.

V teh razmerah postaja iz dneva v dan večja nevarnost, da se bo tudi ta zakonodajna doba končala, ne da bi italijanski parlament odobril zakona o zaščiti pravic slovenske manjšine. Izpadlo

bo groteskno, za Italijo pa naravnost sramotno, da ob 40-letnici pariške mirovne pogodbe in sprejetja demokratične ustave (vključno s šestim členom o manjšinski zaščiti), ne bo izpolnila svojega dolga, ki ga je slovesno potrdila kar v treh mednarodnih pogodbah, recimo kar vsakih deset let znova, najprej v Parizu, nato v Londonu in končno v Osimu.

O krivdi za nastali položaj lahko še razpravljamo, čeprav se nikakor nismo sprijaznili s tem. Še več, prepričani smo, da je še čas, čeprav smo zaskrbljeni zaradi določene pasivnosti tudi na naši strani, med Slovenci, ki smo od Travnika sem kot ohromljeni.

V tem okviru se je marsikaj spremenilo. Socialisti, ki so se še pred 15 leti pripravili z nami (glej pokojni posl. Fortuna) in nas prepričevali, da je njihov zakonski osnutek boljši, globalnejši in radikalnejši od našega, so medtem vrgli puško v koruzo. Zaščita državljskih svoboščin in človekovih pravic ne nosi glasov kot nenačelno koketiranje s katerimkoli nacionalistom, za PSI pa so zadnje čase glasovi edini ideal, za katerega se je vredno boriti, če odmislimo oblast kot tako.

Zadnji predlog PSI Slovincem, ki ga kar naprej vsiljujejo med razpravo v senatni komisiji, ob pasivnem čakanju KD in laične sredine, je teorija o «postopnosti». Izrekel jo je med videmskim srečanjem z enotno delegacijo Craxijev podtajnik Giuliano Amato, sedaj pa postaja «leit motiv» socialistične stranke, razen redkih častnih izjem. Postopnost ni pravzaprav nič novega. Ponujal jo je, svoj čas, demokristjan Corrado Belci, češ da bomo Slovenci s postopnostjo dosegli zaščito znatno prej kot s strategijo globalnega zakona. KD je tedaj imela tolikšno oblast, da bi Belcijev postopnost vsilila, če bi le hotela, a je ni. Tako pa je tudi tedaj pokazala, da je bilo sklicevanje na postopnost le fa-

Gospo ministrici Falcuccijski ni uspelo prepovedati otrokom belega tedna. Če oni niso mogli na sneg, je ta poskrbel za dodatne počitnice.

ta morgana, v bistvu slab izgovor za pomanjkanje politične volje.

Tudi danes drži preprosto spoznanje tovariša Natte, ki ga je povedal med lanskim srečanjem z enotno delegacijo: vladne stranke ponujajo postopnost, ki bi se začela z omejenimi pravicami, v resnici pa bi prvi korak bil tudi zadnji. Po 40 letih čakanja bo vsaka rešitev dokončna.

Žal se vsi ne strinjajo s tem, do določene razprave je prišlo tudi v naših vrstah, predvsem iz ust uglednih furlanskih tovarišev, ki jim je iskrena skrb za usodo naše skupnosti narekovala tudi iskanje strmih bližnjic in prepričanje, da bi se morali sedaj zadovoljiti z malim, nato pa nadaljevati naš boj za drugi, tretji zaščitni zakon.

Ob vsem tem, pa tudi ob iskrenih razmišljanjih, ki se plečejo tudi znotraj določenih krogov naše manjšine, čeprav iz previdnosti ne pronicajo v javnost, se samo od sebe vsiljuje razmišljanje, kaj je pravzaprav ponujena «postopnost» in koliko možnih interpretacij dopušča, tudi v okviru naše strategije boja za globalno zaščito.

Demokrščanska «postopnost» sedemdesetih let je bila trojna: časovna, vsebinska in teritorialna. Pomenilo je, da je KD (tedaj) mislila na več zakonskih ukrepov, ki bi postopoma urejali posamezne probleme naše manjšine. Prav tako postopoma bi širili krog pravic na razna področja manjšinskega življenja in še bolj postopoma bi se širilo ozemlje, na katerem bi veljala manjšinska zaščita. KD je pri tem seveda gledala predvsem na svoje volilce, ki jih ni hotela preplašiti ali razočarati, poleg tega pa se je čimdlje skušala izogniti «jabolku spora», usodi Beneških Slovencev.

«Postopnost» je, v tem okviru, pa čeprav vsebinsko dosti bolj omejeno in predvsem brez idealnega zaključka v globalnosti, postala vodilna filozofija nesprejemljivega demokrščanskega zakonskega osnutka.

V Cassandrovi komisiji se je demokrščjanom celo zareklo, ko so predložili preverjanje «vsakih pet let», ali je v določeni občini dovolj Slovencev za zaščito. Očitno so računali na naglo asimilacijo, vsaj na nekaterih področjih.

Za drugačno postopnost govori socialistični predstavnik Amato in z njim furlanski poslanec De Carli. Po njihovem naj bi Slovenci najprej sprejeli ukrepe, ki bi urejali «status quo» na področju šolstva in kulture, se pravi področjih, ki so za Slovence zaprti «geto», medtem ko bi za jezikovne in druge pravice morali počakati... na boljše čase. Kdaj, kako? Tega socialisti ne povedo. Kvečjemu govorijo o novem zakonskem osnutku, o katerem pa baje nič ne vedo sami slovenski socialisti, ki so sodelovali pri oblikovanju prvega, sedaj že zavrženega osnutka pos. Fortune.

So pa tudi drugačne interpretacije postopnosti, med katerimi tudi take, ki so same po sebi umevne. Nobenega dvoma ni, da si Slovenci nismo nikoli pričakovali, da bo nekega lepega dne parlament izglasoval zakon o globalni zaščiti in da bo dan pozneje kakor potres spremenil obličje naših krajev. Zavedamo se, da obstaja tudi časovna razlika med načelnim in programskim jamstvom neke pravice in njenim praktičnim uveljavljanjem. Pri tem, se pravi v okviru «izvršilnih norm», smo bili Slovenci vedno pripravljene sprejeti določeno postopnost, seveda, če je jasen tudi postopnik in če so dogovorjeni časovni roki. To pomeni, da bi izvršilne norme lahko vsebovale taka določila in datume, ali pa mešane organe, v katerih bi dosegali soglasje o postopkih.

Razumljivo je, naprimer, da bi člen o odpiranju slovenskih šol v Benečiji pomenil, da bodo hkrati nastajale osnovne šole in vrtci, šele nato srednje in končno višje šole. Drugače bi bilo, če bi zakon določal neko omejeno rešitev (naprimer pouk slovenščine v italijanski šoli), ne da bi predvidel in zajamčil nadaljnjih korakov do uresničitve take šole, kakršno zahteva naša skupnost.

To je lahko samo eden izmed primerov. Podobno lahko velja za javne urade in službe, reorganizacijo državnih struktur, njihovo dvojezično poslovanje in podobno.

V nobenem primeru pa si Slovenci ne moremo privoščiti pristanka na to, da bi v prvi fazi sprejemali okrnjene pravice, pa še to na koži najšibkejših.

Večkrat smo poudarili, tudi enotno, da je nesprejemljiv zakon, ki bi ne zajel vseh Slovencev na Goriškem, Tržaškem in videmski pokrajini hkrati in jim priznal značaj slovenske narodne sku-

pnosti, torej njihovo istovetnost in dostojanstvo. Prav tako ni sprejemljiv zakon, ki bi ne predvidel temeljnih jezikovnih pravic, med katere spada v prvi vrsti pravica do enakopravne rabe slovenščine v javnih napisih. Prav tako ni sprejemljiv zakon, ki bi obravnaval šolske in kulturne aspekte zaščite in prezrl osnovno pravico Slovencev v videmski pokrajini do šolanja v materinščini. Končno ni sprejemljiv zakon, ki bi ne nakazal, pa čeprav samo v programski obliki, temeljnih družbeno gospodarskih pravic in odprave posledic fašistične strahovlade.

Zavedamo se, da bo zakon o zaščiti naših pravic nujno kompromis, ki bo nastal iz soočenja različnih političnih pristopov in razmerja sil. Vsekakor pa ni vseeno, katero pozicijo bo zavzemala vsaka izmed strank v tem soočenju. Ni nam vseeno, na kateri strani bodo socialisti: na strani demokrščjanov in laične sredine, se pravi na strani najbolj konzervativnih in omejevalnih sil, ali pa na strani leve in zagovornikov državljanjskih svoboščin. V italijanski zgodovini so socialisti dosledno nastopali kot zagovorniki teh pravic, od razporeke in splava do pravic jetnikov in obtožencev v zadnjih časih. Mar se bodo tej tradiciji izneverili samo sedaj, ko gre za majhno slovensko narodno skupnost? Med komunisti in (mislimo) tudi ostalimi Slovenci vlada zato pričakovanje za programsko konferenco PSI in nato vsedržavni kongres v Riminiju.

Vsekakor pa moramo ponoviti mnenje, da bi bil nesprejemljiv kompromis, pri katerem bi ne sodelovala slovenska manjšina preko svojega enotnega zastopstva in ki bi ne dosegel njenega soglasja.

st. s.

Sekcija VZPI-ANPI iz Boršta-Zabrežca je prejšnjo soboto priredila uspelo manifestacijo ob 42-letnici fašističnega napada na vas.

Kako naj govorimo v Rossettijevi domovini ali tudi - krokodilove solze ogorčenja...

Res le s težavo razumemo, čemu se nekateri med našimi političnimi delavci in časnikarji tako razburjajo zaradi noveletne žaljivke, s katero nam je postregel melonarski tajnik in hkrati tržaški župan Giulio Staffieri, ko je pred ugledno publiko meščanov v gledališču ironiziral nad večjezičnimi voščili tržaškega škofa Bellomija in nato pribil z znanim vzklikom «V Rossettijevi domovini se govori samo italijansko!» svoje šovinistično zadržanje do Slovencev.

Iskreno povedano, nas Staffieri ni presenetil, saj so bila njegova stališča že znana. Letos poleti, ko še ni bil župan, smo v «DELU» objavili odlomek iz uvodnika, ki ga je napisal za listarsko glasilo «La voce libera» in v katerem je govoril o svojem odnosu do Slovencev v luči «rimske civilizacije in strpnosti», ki pa lahko mine, če bomo pretiravali s svojimi zahtevami. Tedaj bi se nam lahko zgodilo tudi kaj hujšega...

Ko je bil Staffieri izvoljen za župana smo v izjavi tajništva KPI poudarili, da se je v Trstu oblikovala večina, ki bo — milo rečeno — do Slovencev nerazpoložena. Zato smo se tudi čudili, da v njej sodelujeta s slovenskima odbornikoma tudi stranki, ki sicer delujeta za zaščito naše manjšine. Pri tem smo hoteli opozoriti samo na politično protislovje, a smo dobili vrnjeno milo za drago. Krovna organizacija je celo v uradnem stališču poudarila, da so take polemike (zanjo) nesprejemljive.

Pozneje je Staffieri sprejel člane odbora za zaščito italijanstva v Trstu. Sledila je razprava v občinskem svetu, med katero je melonarski župan odbijal vse kritike in branil to svojo izbiro, kakor tudi svoje prepričanje, da omenjeni odbor dejansko predstavlja težnje in pričakovanja večine tržaškega prebivalstva. S tem je seveda hotel povedati Slovincem, predvsem pa lastnim političnim zaveznikom, da se v bistvu strinja s stališči te skupine šovinističnih provokatorjev, katerim je edini cilj zanikati naše pravice in širijo zadnje čase gomilo laži na naš račun tudi v vsedravnih sredstvih javnega obveščanja. V kolikšni meri je samozvani odbor dobil odprta

vrata v teh javnih občili tudi po zaslugi političnih pomoči in povezanosti, ki jih uresničuje v Trstu in raznih «ložah», ne moremo vedeti, lahko samo slutimo in domnevamo.

Tedaj, med omenjeno razpravo v občinskem svetu, smo doživeli tudi drugo presenečenje, poleg tradicionalnega molka predstavnika SSK. Namreč izbruh socialističnega podžupana in pokrajinskega tajnika Segheneja, ki je napadal komuniste in Slovence, omenjal «bazovsko logiko spopadanja dveh skrajnosti» in ožigosal poskuse, da bi Slovincem zagotovili globalno zaščito. Tajnik PSI je namreč tedaj že prisegal na najnovejšo linijo Craxijevega podtajnika posl. Amata, češ da nam Italija

lahko nudi kvečjemu zaščito kulturnih in šolskih dejavnosti in nič več.

Malokdo je tedaj zabeležil pomembno vestičko, ki jo je vendar podčrtal tržaški italijanski dnevnik. Samozvani odbor za zaščito italijanstva Trsta je namreč uradno podprl Amatova stališča, dobro vedoč, da bi namreč Slovenci prej izgubili kot pridobili in da bi v tem primeru bili deležni zgolj «zaščitene asimilacije».

Končno je Staffieri pred dobrim mesecem nepričakovano prebral v občinskem svetu program občinskega odbora, ki ga podpira zaveznništvo med LpT, Kd, Psi, Pri in SSK, od zunaj pa ga nekako podpirata še Pli in Psdi. V programu uprave je doslej najslabša formulacija, kar jih je kdajkoli uporabila tržaška občina za pravice Slovencev. Stanislav

Renko je v «Primorskem dnevniku» primerjal to formulacijo z besedilom upravnopolitičnih programov starih Spaccinijevih uprav. Pri tem je opozoril na vsebinski prepad, ki zeva med dvema formulacijama, čeprav je medtem minilo dobrih 15 let.

Mi bi lahko navedli tudi citate iz programov melonarsko-socialističnih uprav Manlia Cecovinija in inženirija Rossija, kakor tudi prve manjšinske levosredinske uprave župana Ricchettija. V obeh primerih so bile formulacije znatno boljše in poštene. Predvsem ni bilo ne duha ne sluha o kakem ugotavljanju manjšine in umerjanju morebitne zaščite gostoti in prisotnosti na ozemlju. Skratka, program Staffierjeve uprave dopušča najbolj restriktivno, recimo kar šovinistično interpretacijo. Zato naj nas ne čudi, če je Staffieri ta svoj program strnil v učinkovitem citatu o tem, kako se govori v Rossettijevi domovi.

Kvečjemu nas čudi začudenje tistih, ki so podpisovali s Staffierijem politične sporazume, sestavljali njegov program, glasovali zanj in za njegove odbornike ter dosledno z njim sodelujejo na vseh ravneh.

Konec koncev si od takih uprav res nimamo kaj pričakovati. Odnos do slovenskega in kraškega prebivalstva pa je omenjena koalicija dokazala že v primeru lokacije sinhrotrona pri Bazovici. Če se je pri tem kdo vzdržal, bil odsoten ali glasoval proti na seji občinskega odbora, si s tem gotovo še ni opral duše, saj očitno sodelovanje v teh koalicijah pomeni, da za omenjene stranke ti primeri ne zadostujejo za unik podpis izpod sporazumov in odstop svojih odbornikov, predvsem slovenskih.

Pomislimo samo, da so v SSK omenjali možnost umika iz koalicije samo tedaj, ko so jim spodmikali stolček v krajevni zdravstveni enoti, torej samo v trenutku, ko so bila v nevarnosti mesta.

Za Staffierija je torej šovinizem do Slovencev le dosledno izvajanje provokatorske politike, ki jo je uresničeval pod melonarsko taktirko (Staffieri pa je bil tudi tedaj tajnik Lpt!) prejšnji demokrščanski župan Richetti, ko je prepovedoval dvojezično razstavo v palači Costanzi ali postavljaj na Krasu zgolj italijanske krajevne napise.

Vidite, prav zaradi vsega povedanega nas ne čudi Staffierijev vzklík o Rossettijevi domovini, kjer se govori samo italijansko. To je konec koncev le nov korak naprej v šovinistični politiki, ki je zadnje čase postala agresivnejša, kot dokazuje incident v katedrali sv. Justa, kjer je fašist lahko nekažnovano kričal

Sekcije KPI «P. Tomažič», «E. Curiel» in S. Vito
organizirajo

v torek, 27. januarja ob 20. uri v ul. Madonnina 19

JAVNO RAZPRAVO O LISTINI ŽENSK

Uvod: tov. Ester PACOR

Vabljeni!

na škofa Bellomija, ko je voščil v slovenščini božične praznike in kjer je neznanec smel nemoteno metati petarde. Mi pa smo mislili, da so to kazniva dejanja (prekinitev verskega obreda), za katera bi morali poseči najprej prisotni agenti javne varnosti, nato pa še sodni organi. Zanimivo je, da tržaškemu škofu tedaj mestni župan ni izrazil (kot bi se spodobilo) svoje solidarnosti, pač pa ga je zafrknil med novoletnim koncertom.

Vprašati se, seveda, moramo tudi, iz kakšnega testa so tržaški katoličani (in še posebej demokristjani), ki trpijo žaljenje škofa in siceršnjih izbir katoliškega občestva prav v zvezi s sožitjem tuživečih narodnosti. Teh agresivnih dejanj ni manjkalo, saj nismo pozabili nesramnega napada «sivozelene federacije» bivših kolaboracionistov v «Picco-

lu» na novoletni mirovni pohod in še posebej na škofa, čemur je istega dne sledilo Staffierijevo zafrkavanje.

Priznajmo šovinistom veliko doslednost in premočrnost v njihovi šovinstični agresivnosti. Vprašati se pa moramo, ali so dosledne reakcije na ta agresivna dejanja.

Žal nam je, toda očitno postaja, da sredinske stranke takorekoč tekmujejo med seboj, kdo bo do Slovencev nesramnejši in sovražnejši, najbrž v prepričanju, da je prav šovinizem kapital, ki se pri volitvah najbolj obrestuje.

Kako naj sicer razumemo zadržanja goriških demokrščanskih veljakov po incidentu v tržaškem zalivu in tone govora poslanca Colonija na tržaški novoletni mirovni manifestaciji. Nas je, naprimer, bolj zbudilo Colonijevo zafrkljivo govorjenje o nujnosti zaščite

vseh manjšin in še posebej... vojaških oporečnikov in njegov molk o Slovincih med novoletno mirovno manifestacijo, kot pa Staffierijeva grobost med koncertom za tržaško meščansko publiko. Zakaj? Ker nismo pozabili, da je posl. Coloni še pred kratkim veljal za VPS (velikega prijatelja Slovencev) in je v tem svojstvu tudi zbiral preference na volitvah med Slovenci, sedaj pa je med najbolj togimi zagovorniki demokrščanskih najbolj omenjevalnih stališč do naše manjšine. Med razpravo v poslanski zbornici o finančnem zakonu je to dokumentirano dokazal.

Dokler ne bomo poiskali rdeče niti v vseh teh pojavih in dokler jih bomo obravnavali posamično, nepovezano, bo zgražanje in obsojanje zgolj primer krokodilovih solz.

st.s.

Ob novoletnih praznikih, ko se izseljenci vračajo na obisk domov, prireja Zveza beneških izseljencev že tradicionalni dan emigranta. Letošnji je prav lepo uspel, sej je bogatemu programu sledilo zelo številno občinstvo.

PS: Petkova seja občinskega sveta ni prinesla novosti, razen pričakovanega sprenevedanja župana Staffierija, kateremu lahko verjame samo, kdor hoče za vsako silo verjeti tudi nesmiselom in očitnim lažem. Navajati znani fašistični verz o «Rossettijevi domovini» je nekaj povsem drugega, kot voščiti po italijansko, da bi koga ne spregledali... Ta je bosa, iz trte izvita, pa še neumna povrh!

In kako so reagirali «naši»? Odbornik Lokar je napovedal, v imenu SSK, zahtevo o «preverjanju programa». Kakšno preverjanje neki, saj ste tisti program komaj podpisali, da se črnilo še ni posušilo. Staffieri pa je ta program komaj prebral in se je v petek pravzaprav le začela razprava o njem. Vendar pa SSK kaže vsaj nekaj dobre volje. Dovoljujemo si pa vprašanje: kaj bo SSK storila, če ji preverjanja ne bodo sprejeli? In če ga, kakšno novo formulacijo namerava predlagati zaveznikom Liste za Trst in KD?

Socialisti so tudi tokrat pokazali, da so jih bolj vznejevoljile demokratične reakcije na Staffierijevo žaljivka, kot pa sam novoletni izbruh. Skladno s funkcijo «čuvajev zavezništva». V tem okviru je naravnost patetično pismo odbornika Jagodica, ki udeležbo v takih zapackanih, neenotnih, nacionalistično pogojenih zavezništvih prikazuje kot dejanje nepopisnega junaštva in drznosti, samoodpovedovanja in žrtvovanja. Vse za narodov blagor, seveda. Jagodica si drznemo vprašati, ali res meni, da je biti v opoziciji nedemokratično dejanje? Konec koncev je tudi njegova stranka nekoč bila v opoziciji. In kdove, če ne bo spet, še pred koncem zime. Je pač zima in torej čas pečenih kostanjev, pa so Jagodica poslali po kostanj v žerjavico, z upanjem, da bi si še prste opekeli.

DELO Ljubljana

IZSELJENCI IZ SLOVENSKE BENEČIJE

Belgijski kralji poslušajo beneške viže

Ljudje, ki bi jih Slovenska Benečija najbolj potrebovala, zdaj rastejo na tujem, kjer nihče ne zavira njihove podjetnosti. Ta tretji rod izseljencev iz Slovenske Benečije in Rezije ne gleda več na rojstne doline skozi bolečo kopreno domotožja, pač pa z realizmom in željo, da bi pospešili razvoj domačih krajev.

V začetku petdesetih let je italijanski ministrski predsednik De Gasperi reševal problem odvečne domače delovne sile z geslom oziroma vabilom: »Naučite se tujih jezikov, pojdite na tuje.« Pozneje so njegovi apologeti trdili, da je to bil začetek »evropskega duha« v italijanski politiki. V resnici pa so se valovi izseljevanja iz Furlanije-Juljske krajine začeli že veliko prej, skladno pač s potrebami industrijsko razvitih dežel srednje in severne Evrope po nizko kvalificirani delovni sili.

Na videmski železniški postaji se je dolga desetletja ponavljal prizor delavca s kovčkom iz lepenke, za silo zvezanega z vrstico. Ko je zadnjič objemal ženo in otroke, so mu v mislih odmevale grenke note prekleto pesmi nezaželenega slovesa. »Oj Božime...«, ki se zdaj oglašajo na koncertih beneških pevskih zborov, je s svojo krutostjo in neusmiljenostjo usodno vrezala globoke rane v duše tisočev in tisočev slovenskih ljudi iz Benečije, Rezije, Kanalske doline, ki so šli s trebuhom za kruhom v belgijske rudnike, nemške tovarne, na švicarska gradbišča, v francoske vinograde in tudi čez oceane, v Argentino, Brazilijo, Kanado, Avstralijo.

Generacije sinov

Iz izseljenskega vala prvih povojnih let, ko so vojaške obveznosti in politične odločitve preprečevale razvoj Beneške Slovenije in Rezije in praznile njihove doline, so se vrnilo le posamezniki, pogosto težko bolni za silikozo, in so si želeli v domačem kraju dočakati le smrt v družinskem okolju. Večina pa jih je ostala na tujem, kjer se je rodila generacija

izseljenskih sinov in hčera. Tam so se jim pridružili novi izseljenci, tokrat brez kovčkov iz lepenke in strganih plaščev, pač pa z izkaznico kvalificiranega delavca v žepu. Na evropski socialni lestvici so se že povzpeli nekoliko višje, laže in hitreje so se vključevali v družbeno dogajanje novega okolja. Izkušnje večnarodnih držav, kot so Švica in Belgija v Evropi, po svoje pa tudi Kanada in Argentina, so v njih pregnale občutek manjvrednosti, ki so ga Slovencem vcepjali v italijanskih potujočevalnicah. Spoznali so pomen svojega jezika in znanja.

Na teh novih izkušnjah in spoznanjih je pred skoraj dvema desetletjema zrasla najprej v Švici, nato v Belgiji, sedaj pa na vseh celinah delujoča Zveza beneških izseljencev, zdaj Zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine, katere vpliv je močno čutiti tudi v domačih dolinah. Tehnološka revolucija v razvitih evropskih državah, po svoje pa tudi potres v Furlaniji pred desetimi leti, sta omogočila marsikateremu slovenskemu izseljencu vrnitev v domače kraje. Na tujem pa se je bistveno spremenila njihova vloga. Mezdinim nekvalificiranim delavcem so se pridružili tehniki, vodilni delavci, programerji, pa tudi svobodni poklici, arhitekti, inženirji, odvetniki, umetniki, pa obrtniki in trgovci...

Tako smo bili tudi te dni v belgijskih rudarskih bazenih med Charleroijem in Liegeom priča »beneškemu paradoksu«: zaradi neugodnih političnih razmer doma rastejo gospodarstvu in družbenemu razvoju potrebni kadri na tujem, kjer razni pritiski ne zavirajo njihove podjetnosti.

Tretja generacija »izseljencev« iz Slovenske Benečije in Rezije ne gleda več na svoje rojstne doline skozi bolečo kopreno domotožja, pač pa z realizmom in željo, da bi pospešili razvoj domačih krajev. Slovenske organizacije, predvsem zveza izseljencev, pa povsem logično poskušajo izrabiti te nove moči, pri čemer izhajajo tudi iz novih razmer desetletja, ki je sledilo potresu in osimski pogodbi med Italijo in Jugoslavijo.

Čeprav v malem so v beneških dolinah zrasle tudi tovarne, ki so prodrle na evropska tržišča. Dovolj je, če pomislimo na tovarno športnih čevljev Kronos. Večkrat gre za družbe z mešanim italijansko-jugoslovanskim kapitalom, ki so znale izrabiti prednosti novih mednarodnih pogodb in tudi že računajo na nove možnosti v okviru sporazumov med EGS in Jugoslavijo in zakona o spodbujanju gospodarskih pobud na vzhodni meji Italije, o katerem zdaj razpravlja slovenski parlament.

Trepetički v Belgiji

Med te nove moči in odnose spada tudi delovno povezovanje krajevnih skupnosti, kot sta belgijska občina Sambreville in Gorska skupnost ob Nadiži (kot je uradni naziv za vzhodno Benečijo), o katerem sta se dogovorili delegaciji pod vodstvom belgijskega odbornika Lacroixa in predsednika nadiške skupnosti Chil Budinija. Med prijetno domačo slovesnostjo v veliki dvorani občinskega sveta v Sambrevillu, ko je iz harmonik zadonel vesela beneška melodija in spremljala radostne vriske pod strogimi pogledi izobeženih portretov belgijskih kraljev, je Chibudini poudaril, da se v resnici sinovi izseljenih staršev povezujejo z vrstniki v Beneški Sloveniji in da oboje druži želja, da stekje mrežo

prijateljskih, kulturnih in gospodarskih odnosov.

Zato naj ne čudi, če so v Sambrevillu, Taminu in Liegeu imeli v začetku decembra dneve slovenske kulture, na katerih je nastopil ansambel Trepetički, na katerem pa je zadel tudi sodobni beneškoslovenski rock pevec Checca in njegovih tovarišev, obenem s tem pa še delovne sestanke o možnih oblikah sodelovanja na najrazličnejših področjih.

Kot je bilo poudarjeno na kongresu »evropske federacije« Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine, predvsem v poročilu predsednika zveze Walterja Dresciga in ravnatelja zveze Feruccia Clavore, pa predsednika evropske federacije Florama in drugih je namreč pred vsemi pomembna naloga: izrabiti novi človeški, poklicni, gospodarski potencial za preporod Beneške Slove-

Na videmski železniški postaji se je dolga desetletja ponavljal prizor delavca s kovčkom iz lepenke, za silo zvezanega z vrstico. Ko je zadnjič objemal ženo in otroke, so mu v mislih odmevale grenke note prekleto pesmi nezaželenega slovesa. »Oj Božime...«, ki se zdaj oglašajo na koncertih beneških pevskih zborov, je s svojo krutostjo in neusmiljenostjo usodno vrezala globoke rane v duše tisočev in tisočev slovenskih ljudi iz Benečije, Rezije, Kanalske doline, ki so šli s trebuhom za kruhom v belgijske rudnike, nemške tovarne, na švicarska gradbišča, v francoske vinograde in tudi čez oceane, v Argentino, Brazilijo, Kanado, Avstralijo.

nije in tako preprečiti nadaljnje razkranjanje tamkajšnje skupnosti in ustvariti možnosti, da postane ta »mejna pokrajina« območje visoko kvalificiranega gospodarskega sodelovanja ob meji in stičišče evropskih tokov blaga in znanja.

Nič čudnega torej, da se je kongres evropske federacije Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine zaključil z željo po spodbujanju slovenskih kulturno-gospodarskih vezi in pozivom Slovenskemu deželnemu gospodarstvenemu združenju in Furlaniji-Juljski krajini, naj podpreta ta prizadevanja in pritegneta izseljence k svojemu programu.

Morda res ni daleč dan, ko bodo tudi beneški izseljenci odgovarjali na Župančičeva vprašanja iz Dume: »Kje domovina si...« Odgovor bo imel evropske razsežnosti.

STOJAN SPETIČ

Posvet na pobudo KPI v Gradežu

V Jadranu je dovolj ribe za vse

V jadranskem morju je dovolj ribje hrane in ulova za vse, vendar v naših časih ni dopustno gospodarsko gusarstvo vsaj v enaki meri kot je nesprejemljivo seganje po orožju. Zato je potrebno, da se jadranski sosedi vendarle dogovorita o skupnem izkoriščanju obstoječega bogastva in hkrati o zaščiti ribolova tudi za bodoče rodove.

V tem okviru lahko odigrajo veliko vlogo ribiči in skupnosti z obeh bregov tržaškega zaliva, kjer naj prevlada jezik sodelovanja nad poskusi netenja nestrpnosti in maščevalnih teženj.

To so, v kratkih stavkih, strnjene misli s posveta o ribolovu, ki ga je priredila v Gradežu komunistična partija FJK in so izzvenele v uvodnem poročilu poslanca Paola Guerrinija, kakor tudi v zaključkih deželnega tajnika Viezzija in številnih posegih, med katerimi velja omeniti predvsem ribiče iz Gradeža in Chioggie, pa tudi zastopnika zveze komunistov Slovenije, Jožeta Utenkarja, čigar prisotnost je bila najboljši dokaz, da se uveljavlja jezik sporazumevanja.

Uvodno poročilo na srečanju v gradeški občinski knjižnici je imel deželni svetovalec Paolo Padovan, ki je opozo-

ril na nujnost spremembe obstoječe zakonodaje, kar zadeva podpore ribiški dejavnosti in vodnim kulturam školjk in rakov. Padovan se je zavzel za čimprejšnjo ratifikacijo iz Osima izhajajočega sporazuma o skupnem ribolovu v tržaškem zalivu, ki so ga neodgovorno zamrzili marca letos deželni poslanci krščanske demokracije. Če bi ta dogovor že uresničevali, bi se najbrž izognili tolikim incidentom na morski meji. Padovan se je končno zavzel, naj bi Italija čimbolje izkoristila tudi točke sporazuma med EGS in Jugoslavijo, ki urejajo ribolov.

Prav zato je odločno obsodil zadržanje evropskega demokrščanskega poslanca iz Furlanije, ki je predlagal prekinitev gospodarskega sodelovanja z Jugoslavijo. Prav taka politika vodi k incidentom, je zaključil Padovan.

Poslanec Paolo Guerrini je uvodoma dejal, da traja plodno sodelovanje ribičev obeh jadranskih obal že pol tisočletja, vendar je napočil čas, ko se moramo praktično dogovarjati. Ribe je zadosti za vse. Tragični incident, ki je terjal življenje gradeškega ribiča, se ne sme ponoviti. Zato pa je potrebna pospešena sklenitev dogovora o skupnem ribo-

lovu in oblikovanju mešane družbe, v kateri naj Italija zagotovi tehnologijo in kapitale, Jugoslavija pa svoje neizkoriščeno ribje bogastvo in delovno silo, kakor tudi predelovalno industrijo. Potrebni so dogovori o skupnem nastopanju na evropskih tržiščih, ki so bogat odjemalec dragocene ribje hrane. Italija lovi ogromno ribe, ki je sama nima.

Zato se mora dogovarjati s sosedomi, pri dogovarjanju pa je nedopusten jezik izsiljevanja. Potrebno je, da se upoštevajo tudi pričakovanja Jugoslavije.

O tem je spregovoril predstavnik CK ZKS Jože Utenkar, ki se je zavzel predvsem za čimprejšnjo uresničitev zadevnih določb osimskega sporazuma in odpravo dosedanjih omejitev. Z dialogom je mogoče doseči vse, je dejal Utenkar, medtem ko je nedopustno netenje narodnostnega sovraštva na tem področju, kjer naj prevlada sožitje in sodelovanje.

Med razpravljalci velja morda omeniti odbornika iz Chioggie, ki se je zavzel, naj bi dogovore o skupnem ribolovu vključili v okvir sodelovanja Alpe Adria. Pobudo je v imenu krajanov odločno podprl gradeški župan Zanetti.

Z ZIMSKEGA PRAZNIKA KOMUNISTIČNEGA TISKA V LADINSKI MOENI

Manjšine v Evropi: merilo demokratičnosti odnosov in tudi dokaz teorije relativnosti

Pomembnost srečanja Minucci - Magnago ter okrogli mizi o aktualnosti manjšinskega vprašanja v Moeni in Bocnu

V Moeni, čudovitem turističnem središču v dolini Faša, na meji med Tridentinsko in Južno Tirolsko, se je v nedeljo zaključil vsedržavni zimski praznik komunističnega tiska. Tokrat je potekal pod geslom «Evropa, mir, bodočnost» in še «V osrčju Dolomitov — tra la jent ladina».

Kajti prav Ladinci, ki živijo v Dolomitih, so bili naravni gostje te naše osrednje zimske kulturno-športno-politične manifestacije, ki je privabila na zasnežena smučarska polja več desetisoč ljudi iz vse Italije, celo iz Rima in Firenc, predvsem pa iz sosednjih dežel

padske nižine. Mladi in stari, s smučmi ali sankami, v sodobnih športnih kombinizonih ali improviziranih zasilnih oblačilih, s starim krznom ali sodobno puhovko, so napolnili čez dan smučišča, v večernih urah pa pod cirkuškimi šotori prisluhnili koncertom, pevskim zborom ali gledali folkloro ladinske narodnosti.

Ladinci so starodaven narod sredi Alp. Med seboj so si sorodni z Retoromani v Švici in Furlani. Mnogi celo mislijo, da gre za en sam narod, ki ga je zgodovina razcepila.

Sedaj živijo Ladinci (skupaj jih je bli-

zu 50 tisoč) razdeljeni na tri pokrajine, oziroma dežele: kakih 20 tisoč jih živi na Južnem Tirolskem in so ena izmed treh priznanih narodnosti, za katere «paket» določa jezikovne in družbenogospodarske pravice. Imajo tudi zagotovljeno predstavništvo v pokrajinskem svetu.

V sosednji pokrajini Trident živi blizu 10 tisoč Ladincev, ki nimajo pravic in se šele borijo za odobritev ustavnega zakona o njihovi zaščiti. Čeprav na papirju nimajo nasprotnikov, pa italijanski parlament še ni odobril tega zakona. Temu je krivo zavlačevanje, neneh-

no razpuščanje parlamentov pred zapadlostjo, predvsem pa centralistične težnje v Rimu in kronično nerazumevanje potreb narodnih manjšin v vladnih strankah.

Tridentiski Ladinci so se večkrat zavzeli za priljučitev njihovih dolin k Južni Tirolski. Podobno so zahtevali tudi Ladinci v pokrajini Belluno, predvsem okoli Cortine, vendar se jim dežela Veneto iz ekonomskih razlogov noče odpovedati. Pri urejanju zimskoturističnih dejavnosti vsekakor nastopajo združeno v močnih gospodarskih organizacijah in tako ustvarjajo skupen kulturni in gospodarski prostor.

Zanimiva je tudi njihova politično-strankarska usoda. Na Tridentinskem so bili tradicionalno organizirani v svoji krovni organizaciji, «Union Ladins», ki pa nastopa samo na krajevnih volitvah. Na pokrajinskih in političnih volitvah so se povezovali z republikanci, dokler ni pod Spadolinijem završal v tej stranki veter ostrega italijanskega nacionalizma in centralizma. Odtlej so prekiniteli odnose s PRI in iščejo novih zaveznikov.

* * *

V kulturo in zgodovinski spomin nkega naroda spadajo tudi legende o njegovem nastanku. Tako je kot «motto» zimskega praznika «Unità» veljala legenda o vili, hčeri kralja Laurina, ki je živel na gori Catinaccio. Kralj Laurino je imel hčer Ladino, ki se je zabljudila v princa Latemarja in ušla z njim. Užaloščeni kralj ni prenesel slovesa ljubljene hčere, ki je bila tako dobra, da so na vsakem njenem koraku cvetele rože. Zaspal je, medtem ko je vse njegovo kraljestvo okamenelo, razen zarje in zahoda. Zato njegovo kamnito kraljestvo oživi pred mrakom in ob svitu, ko se gore zasvetijo v nežni roza barvi bledih sončnih žarkov. To imenujejo krajanje «enrosadira».

Vila Ladina je rodila knezu Latemarmu tri hčere, prav tako vile. Ko je Latemar umrl, se je Ladina umaknila v hribe in točila grenke solze, ki so napolnile gorsko jezero Carezza.

Medtem se je kralj Laurino zbudil iz dolgega okamenelega sna. Odpravil se je po svetu, iskat hčer. Ko ga je pot zanesla v dolino Moene ga je očarala njena lepota in obilica rož. Spoznal je, da je tod šla mimo njegova prelepa hči, kar so mu potrdile tri njene hčere, Laurinove vnukinje, ko jih je pobaral o starših...

Res je še danes dolina Faša polna cvetov, predvsem gorečk in nageljnov, ki se pnejo po balkonih kamnitih in lesenih domov in gostišč.

* * *

Program vsedržavnega praznika «Unità» na snegu je bil zelo pester. Zaključil pa se je z manifestacijami, po-

svečenimi manjšinski specifikami teh krajev in sploh alpskega loka, pa tudi širše Evrope.

Veliko publike je priklicala debata med predsednikom južnotirolske ljudske stranke (SVP) dr. Silviom Magnagom in podpredsednikom komunističnih poslancev Adalbertom Minuccijem. Moderator je bil deželni svetovalec KPI Ambrosio, politika pa sta spraševala čanikarja RAI Piero Agostini in Hansjoerg Kutschera.

Nastop dr. Magnaga, zgodovinskega voditelja Nemcev na Južnem Tirolskem, pred komunistično publiko je izzval veliko radovednosti. Dr. Magnago je namreč spreten politik, hkrati pa tudi zagrižen antikomunist in konzervativec. Tokrat je sploh prvič, da je sprejel vabilo, naj nastopa pred pretežno italijansko publiko, kar priča o večji občutljivosti za problem seznanjanja narodne večine z manjšinsko problematiko. Sam Magnago je to odkrito priznal in dejal, da je to posledica «bocenskega šoka», ko se je večina Italijanov v Bocnu odločila za MSI prav zato, ker noče izgubiti «privilegija enojezičnosti», ko z manj truda prideš do dela.

Magnago je s svojim izvajanjem, preprostim utemeljevanjem narodnostnih in jezikovnih pravic Nemcev kot manjšine v Italiji, naravnost očaral komunistično publiko, v kateri so bili predvsem Italijani. Drži pa, da so njegove argumentacije, ki bi sicer bile težko razumljive ali sprejemljive za poprečnega italijanskega državljana, padale na plodna tla. Kot je poudaril Minucci, je KPI že od nekdanje zaveznice narodnih manj-

šin in njihovih pravic. To njeni člani in aktivisti vedo, zato razumejo tudi zapleteno problematiko na Južnem Tirolskem. Minucci je publiko spomnil na boj KPI za zaščito Slovencev, nato pa pribil načelna stališča, tudi v zvezi s skorajšnjo parlamentarno razpravo o urensničevanju paketa.

Za «paket» je KPI glasovala že leta 1969 in to je dr. Magnago odkrito priznal. Dejal je celo, da so bili glasovi poslancev in senatorjev KPI odločujoči, saj je paket bil ustavni zakon, ki ga je treba sprejeti s kvalificirano večino. SVP je zato hvaležna komunistom za njihovo podporo tedaj in za vztrajanje na tej liniji tudi sedaj, ko so časi za manjšine težji. Seveda pa Magnago ni hotel priznati, da bi SVP imela kakršnokoli odgovornost za poslabšanje položaja, čeprav si je 15 let predstavljala urensničevanje deželne samouprave in jezikovnih pravic kot razdelitev oblasti s KD in s tem tudi vplivnih področij med Italijani in Nemci. Tako konzervativno zamrzovanje razmer, nasprotovanje poskusom medsebojnega odpiranja in spoznavanja, pa je privedlo do tega, da je sedaj potrebno premoščati nove zapreke tudi s spremembo nekaterih mehanizmov. Minucci je vendar poudaril, da je KPI proti vsaki spremembi paketa, ki bi ne uživala soglasja nemške skupnosti in torej SVP.

Na splošno je med komentatorji prevladalo mnenje, da je SVP dr. Magnaga sprejela soočenja s KPI, ker vidi v najnaprednejši sili italijanske večine svojega objektivnega zaveznika v boju proti poskusom samovoljnega spremi-

njanja paketa in njegovih zaščitnih norm. Pred svojo najbolj radikalno bazo pa se dr. Magnago brani dokaj spretno, ko na primer ugotavlja, da je KPI edina italijanska stranka, ki uresničuje dvojezičnost in ima svojo nemško komponento na vseh ravneh, do Centralnega komiteja.

* * *

Tu sedi namreč mladi Günther Staffler, ki se je udeležil dveh okroglih miz o položaju narodnih manjšin v Evropi in Italiji. Na razpravo ni prišel samo predstavnik iz Doline Aoste, ki ga je zaneslo v Piemontu. Pač pa smo bili slovenski komunisti, za Sardinco prof. Mariarosa Cardia, odgovorni za komisijo narodnih in jezikovnih manjšin pri CK KPI Anselmo Gouthier, evropski poslanec Giorgio Rossetti, ladinski deželni svetovalec Annesi, tridentinski poslanec Ferrandi in drugi. Ugledni gost okrogle mize pa je bil član CK KP Španije Francisco Perez Royo, ki je opisal izkušnje razmeroma mlade španske demokracije pri uveljavljanju pravic posameznih narodov in manjšin. Franco je namreč v 40 letih fašizma v krvi zatiral vse manjšine in narodnosti. Povsod so višele table «Aqui se habla la lengua del imperio» — «Tu se govori samo jezik oblasti», kar je seveda pomenilo, da je dovoljena samo kastiljska španščina, ne pa katalonščina ali jezik Baskov.

Demokratska Španija je v borih desetih letih odpravila s težavno dediščino frankizma, priznala narodom deželno avtonomijo in samoupravo, sprejela v svojo ustavo člen o manjšinskih pravicah, ki je prepisan iz italijanskega 6. člena. Razlika je le v tem, da Španija ta člen uresničuje, čeprav so problemi še vliki. Teh je zelo malo v Kataloniji, ki je ohranila svoj jezik in kulturo, sedaj pa jih razvija s svojim šolstvom do univerze. Največ jih je v Baskiji, kjer tudi deželna samouprava ne zadostuje, saj je še močna zahteva po samoodločbi, posebno še za Baske, ki živijo na francoski strani Pirenejev in nimajo nobene pravice.

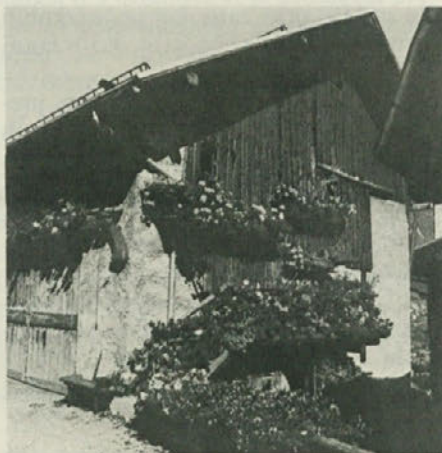
Končno ima Španija v Galiciji manjšino portugalsko govorečih državljanov.

Sardinska profesorica Mariarosa Cardia je spregovorila o specifični sardinskega vprašanja, saj so Sardinca večina na svojem otoku in zahtevajo priznanje svoje dvojezičnosti, oziroma dvojnosti lastne italijanske in sardinske kulture. Hkrati pa obstaja na Sardiniji vprašanje ustrezne zaščite katalonske narodne manjšine pri Algheru.

Furlanski profesor D'Andrea je razglabljal o tem, kako je «evropa nacionalnih držav» nastala kot posledica uveljavitve narodnih večin na škodo drugih narodov, ki so bili obsojeni na izginotje in asimilacijo. Dvajseto stoletje priča, da je ta politika doživela po-

lom, saj se kljub stoletnemu izkoreninjanju spet prebuja speči narodi. Tak je primer Furlanov, kot tudi Sardincev, drugod po Evropi pa bi lahko navedli vsaj še Bretonce, Provansalce in Okcitanca v Franciji ter Škote in Valežane v Angliji.

Sam sem natančno orisal položaj slovenske manjšine v Italiji, pri čemer sem podčrtal negativno spoznanje, da je Italija 40 let po pariški pogodbi in sprejetju ustave še vedno neobčutljiva za pravice manjšin, saj jih obravnava kot nevšečni nebodigatreba. Celotno «katoliška stranka», ki se rada sklicuje na pravice posameznika in človekovo svobodo, nastopa v mejnih področjih grobo in nekulturno, izkorišča nezdrava šovinistična čustva svoje malomeščanske volilne baze in pri tem dokazuje popolno gluhost celo za napredna spoznanja cerkve. Vsiljevanje postopnosti pa priča, da so socialisti s Craxijevo vlado dosegli višje svoje podrejenosti, saj zapuščajo ce-

lo načelno politiko zaščite državljanovskih svoboščin za skledo leče pri mizi oblasti.

Prisotni Nemci so se vsekako strinjali, da je položaj v Trstu, Gorici in Benečiji znatno slabši, celo če ga primerjamo s stališči misovcev v Bocnu.

Zanimivo je, da mi je v Bocnu skušal polemično odgovorjati demokrščanski deželni odbornik Ferraris, vendar se mu je pri tem zareklo. Prav južnotirolska izkušnja ga je namreč tako pogojevala, da je mene, kot predstavnika Slovencev, skušal prepričati, naj se naša manjšina sprijazni in sprejme nekaj manj pravic. V resnici pa je to, kar je on imel v mislih kot «manj», bilo v resnici veliko, veliko več od tega, kar so pripravljene nuditi vladne stranke in kar si celo sami pričakujemo. Nov dokaz za Einsteinovo teorijo relativnosti: to, kar je za tirolskega demokristjana malo, je za naše razmere celo preveč, bocenski misovci pa govorijo jezik, ki je umirjen celo za tržaške republikance ali demokristjane...

Vseh posegov ne moremo navesti, niti zanimive razprave med menoj in posl.

Benedikterjem o odpiranju manjšin do večine, o posledicah popisa in o enotnem slovenskem kulturnem (narodnem) prostoru. Jaz sem namreč zagovarjal stališče, da je za manjšino manjše tveganje, če se odpira večini in v nenehnem soočenju nabira kulturnih in idealnih moči za nadaljnji boj in uveljavljanje. Pri tem sem omenjal enotni slovenski prostor kot vir neizčrpnih moči za izpostavljenost manjšinsko skupnost. Benedikter pa je vztrajal, da se mora neka manjšinska skupnost odpirati zelo previdno. Pri tem pa je pozabil ali prezrl preprosto dejstvo, da so Nemci na Južnem Tirolskem pravzaprav večina, ki ima vsa gospodarsko in politično oblast in si torej lahko tudi privoščijo «zapiranje», ki pa se v resnici sprevrže v getizacijo Italijanov, na kar so ti reagirali z množičnim premikom, na desno. Seveda, ni vsa krivda pri Nemcih, kaj še! Toda vsaj drobec krivde je v določeni oholosti in politiki zapiranja vase, da o zavezništvu z demokristjani ne govorimo.

Vendar lahko izluščimo nekaj spoznanj. Med vsemi predvsem to, da je pojav narodnih manjšin nekaj povsem naravnega in prav nič izjemnega. Nasprotno, izjema bi bila evropska država brez manjšin. (Baje je Portugalska edina, ki nima avtohtonih manjšin na svojem državnem ozemlju, zato pa ima svojo manjšino v Španiji). Vse druge imajo manjšine. Za zahodu in na vzhodu je pristop do manjšinskega vprašanja različen, kljub teoretičnim in praktičnim zgledom, ki se (vključno z Leninom) zgledujejo pri Švici.

Res pa je, da so povsod dobri in negativni zgledi. Nekatere države so svoje manjšine zaščitile, ker so spoznale, da je narodno vprašanje izredno pomembno in globoko občuteno, tudi v stoletju potrošniškega poplitvenja in masifikacije. Hkrati pa postajajo manjšine na evropskih mejah priložnost za politiko sodelovanja in odpiranja, ali pa destabilizacije. Kakor pač! Italija je, žal, med državami, ki niso dojele pomena enakopravnosti narodnih manjšin in dopušča celo, da postajajo element destabilizacije in trenja. Zanj so manjšine še vedno tujek na navidezno «narodno čistem» ozemlju.

Dolžnost iskreno naprednih sil, celotne evropske levece, je izpostaviti manjšinsko problematiko in z njo seznanjati širšo javnost, da ne bo več domena specialistov, jezikoslovcev ali politikov, pač pa element demokratične preobrazbe naše celine in oblikovanja združene Evrope, ki naj bo domovina enakopravnih narodov in narodnosti, ne pa skupek centralističnih držav in njihovih narodnih večin, kot je poudaril v svojem posegu Giorgio Rossetti in kot je temeljna smernica evropskega delovanja KPI.

Stojan Spetič

Koroški kulturni dnevi

Iskanje novih možnosti in poti za preživetje

Konec minulega leta (29.–30. decembra) so v prostorih Mohorjeve družbe v Celovcu potekali 18. »Koroški kulturni dnevi« (KKD). Že na začetku kaže povedati, da so bili zanimivi in aktualni in nikakor ne »koristni« le za slovensko manjšino na avstrijskem Koroškem. Seveda, ne v celoti, toda vendar v velikem delu, saj ni bil le govor o specifičnih problemih manjšine, temveč o problemih, ki jih zaznavajo mnogo širše, številnejše skupnosti – eden izmed njih je npr. bil vključevanje kulture v iskanje človekove identitete – pa ne samo identitete posameznika, ampak kar določene etnije.

Sicer pa je treba kratko orisati celotno podobo KKD: prvega dne dopoldne sta bili dve predavanji, popoldne spet dve. zvečer pa je bila na sporedu projekcija (v alternativnem kinu v Celovcu) slovenskega filma »Razseljena oseba«. Drugi dan sta bili dopoldne spet dve predavanji, popoldne pa razprava »za okroglo mizo« na temo: »Ali siromašimo z etničnim ločevanjem (skupni koroški kulturni prostor?«, njeno ozadje pa je bil predlagani model koroških večinskih strank o ukinitvi dvojezičnega pouka slovenskih in nemško govorečih otrok. Predavatelji, da se ne govori o razpravljalcih, so bili domačini, t. j. mladi slovenski in nemški raziskovalci (bolje: s slovenskim in nemškim materinim jezikom), dva sta bila tudi iz Ljubljane. Že prvi dopoldan sta s svojima referatoma izzvala živahno razpravo mag. Marija Jurič in Franc Merkač, oba koroška intelektualca, ki sta občinstvu, ki ni bilo maloštevilno, podala izsledke svojih raziskav. Prvi referat je imel naslov »Dvojezičnost: izguba ali pridobitev identitete?«, drugi »Socializacijski procesi slovenske mladine na Koroškem«. Oba sta bila več kot aktualna, saj sta se lotila izredno pereče tematike, ki koroške Slovence zadeva v živo. Tu ni mogoče podati niti kratke obnove obsežnih analiz, razen morda reči: da je Juričeva ugotavljala, da dvojezičnost ne ogroža človekove identitete, pa tudi ne narodnostne, pri čemer pa je vendar navedla več možnih komplikacij. Merkačeva raziskava se je prav tako dotikala vprašanja ohranitve ali izgube identitete, čeprav iz drugega zornega kota; kot pogoj za ohranitev te identitete je avtor navajal družino, v kateri se pogovarjajo slovensko, šolo, ki poučuje slovensko ali ji ne nasprotuje, okolje, v katerem se govori slovensko. Opozoril je – na kar so ga navajali izsledki raziskave – da bi se osrednji slovenski organizaciji pri angažiranju mladih morali

bolj zavzeti za pridobivanje mladih delavcev (za delovanje v kulturi), zavzel pa se je tudi za večje upoštevanje slovenskega koroškega narečja – saj ravno mladi delavci ne obvladajo dobro književne slovenščine. Merkačev nastop je bil značilen tudi po tem, da je pokazal, da določeno krivdo za manjši odziv mladih nosita osrednji organizaciji.

Tretje predavanje je prispeval Dunajčan, raziskovalec Albert F. Reiterer, smiselno pa se je navezovalo na prvi dve: »Manjšina na Koroškem: življenjski pogoji in strategije za preživetje«. Reiterer je sicer – vsaj slovenski javnosti – znan po svoji (seveda nemško pisani) knjigi »Doktor und Bauer«, v kateri se je prav tako raziskovalno lotil problema slovenske manjšine na Koroškem. Na KKD je po analizi stvarnih podatkov podal tudi nekaj konkretnih »strategij za preživetje« – se pravi naloge, ki bi jih morali koroški Slovenci izpolniti, če naj preživijo; med drugim je menil, da bi koroški Slovenci potrebovali »dolgoročno politično in socialno planiranje«, sodelovati bi morali z drugimi manjšinami v Avstriji, ne le etničnimi, ampak skupinami drugačne narave: »Zunaj Koroške lahko računajo na velike simpatije,« je dejal. Velik del javnega mnenja v Avstriji, da je na njihovi strani, poleg tega se bo po volitvah zdaj – vsaj kratkoročno – politična situacija Slovencev morda nekoliko izboljšala.

O »volitvah kot obliki politične participacije in manjšini« je izčrpno govoril Boris Jesih iz Ljubljane – podal je mnogo zgodovinskih vidikov te oblike boja koroških Slovencev.

Ker so si teme, kot je videti, bile dokaj »blizu« ali v nekem smislu celo izhajale druga iz druge, naj kratko povzamem celotno razpravo: bila je zelo zavzeta, ostra, pa tudi polemična. Pri

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši:

- iz Nabrežine: Caharija Gizela L. 9.000, Ukmar Viktor L. 34.000, Peric Mislej Slava L. 4.000; Jurca Vladimir iz Sosljana L. 4.000, Ivan Bratina iz Gorice L. 94.000; iz Repna Purič Ivan L. 14.000, Purič Milan L. 4.000 in Kralj Mauro L. 14.000; Ada Orel iz Trsta L. 6.000.

V spomin na tovariša Josipa Oto darujeta Milka in Gigi Granduč iz Boljunca L. 20.000 v sklad Dela.

V spomin na tovariša Josipa Oto darujeta Lidia in Miro Žerjal iz Boljunca L. 15.000 za vzdrževanje spomenika v Boljuncu.

V spomin na tovariša Josipa Oto darujeta Nevia in Germano Švara 20.000 lir ter Rika in Milan Kuret 20.000 lir za sekcijo KPI občine Dolina.

V spomin na dragega očeta Josipa darujeta družini Ota iz Boljunca L. 200.000 za Delo, 150.000 lir za Zvezo borcev Boljunec, 150.000 lir za KD »F. Prešeren«, 100.000 lir za ŠD Breg, 100.000 lir za sklad »M. Čuk«, 50.000 lir za mladinski pevski zbor Glasbene matice in 50.000 lir za TPPZ »P. Tomažič«.

V spomin na Kati Gorup darujeta Josip in Drago Gorup z družino L. 20.000 za Delo, L. 20.000 za SKD Tabor, L. 20.000 za opensko sekcijo VZPI in L. 20.000 za knjižnico »P. Tomažič in tovariši«.

Ob 23. obletnici smrti nepozabnega Aleksandra Purgerja iz Mačkolj daruje družina 20.000 lir v sklad Dela.

**Sekcija KPI pri
ACT-ACEGA-ENEL
organizira v
ponedeljek 26. januarja ob 16.30
v ljudskem domu
v ul. Ponziana 14
srečanje na temo:**

METANIZACIJA TRZASKE POKRAJINE

in vloga ACEGA

Prisotni bodo:

Sergio TREMUL, tajnik sekcije;
Lucio FRAGIACOMO, deželni
tajnik FNLE-CGIL; **Luciano
MUGGIA**, član upravnega sveta
ACEGA; **Ugo POLI**, pokrajinski
tajnik KPI

Vremenske razmere v prejšnjem tednu so prizadele tudi delo uredništva in tiskarne, zato smo morali prenesti izid »Dela«. Bralcem se oprostamo in prosimo za razumevanje.

Uredništvo

Na tradicionalni prednovoletni prireditvi slovenske manjšine so v Celovcu o tem skupno in konstruktivno govorili naši zamejci in Avstrijci – Ostro zavračanje modela, ki hoče odpraviti dvojezični pouk.

tem so posamezniki načelnjali tudi vprašanje »vindišarjev«, iskali krivce za vse manj »slišnosti« slovenščine v javnosti (celo v slovenski gimnaziji v Celovcu) in niso prizanašali s kritiko na račun osrednjih slovenskih organizacij na Koroškem. Kar se tiče dvojezičnosti, je npr. Valentin Inzko dejal, da je ne bi smeli občutiti kot mehanizem za asimilacijo, da pa bi morali več »graditi na negovanju slovenske matere besede«, v nekaterih sektorjih pa je glede tega videl celo pozitivne premike. Temu se je uprl Janko Messner, rekoč med drugim, da takih premikov ne vidi, in se zavzel za večji angažma učiteljev, ki da premalo storijo za uveljavljanje slovenščine in javno slovensko besedo. Juričeva je menila, da krivcev za sedanje razmere ne bi bilo smiselno iskati, pripomnila pa, da bi mladim bilo treba posredovati več znanja novejšje slovenske zgodovine. Globljo analizo nekaterih problemov na Koroškem je v razpravi podal Erik Prunč: odločno se je zavzel za dvojezičnost, strategijo dvojezičnosti pa bi bilo treba izoblikovati po domovih, šolah itd. Ni naključje, je rekel, da se koroški brambovci tako borijo zoper dvojezičnost, kajti zaveđajo se, da je to prednost, ki ima svoje socialne reflekse. Drugi element »strategije« bi moral biti po njegovih besedah v političnih zahtevah manjšine in samopomoči; trdneje izoblikovati bi morali zavest o jeziku, in to ne z apeli, temveč s konkretnim povezovanjem doživljajskega sveta z ubeseditvijo – kar pomeni, da bi ljudje morali doživeti slovensko besedo v domačih igrah, na TV itd.

V zvezi z Jesihovim predavanjem je pozneje govoril tudi Karel Smole, slovenski poslanec avstrijskih »zelenih« v dunajskem parlamentu, in navedel vrsto praktičnih izkušenj pri pridobivanju volilcev, priznavajoč, da so volitve vedno vznemirljiva zadeva, saj senzibilizirajo slovenskega človeka za mnoga vprašanja. Sicer pa so na to temo govorili še Bogo Grafenauer, Marjan Šturm idr.

Zanimiva, zlasti s kulturnega aspekta, sta bila nastopa, ki sta ju naslednji dan imela etnolog Janez Bogataj (Ljubljana) in avstrijski »novodomovinski« pesnik Hans Haid (Dunaj), očitno teoretik alternativnega gibanja. Bogataj je s pomočjo diapozitivov prikazoval smiselno vključevanje kulturne dediščine v sodobno življenje (in opozarjal na primere nemogočega sožitja dediščine in sodobnih oblik kulture), Hans Haid pa je predvsem razgradil tradicionalni pojem etablirane, visoke kulture in se zavzel za »horizontalno vrednotenje« kulture, v kateri ima sleherno dejavnost enakopraven položaj, pri čemer je zlasti

opozarjal na možnosti človekovega uredničevanja – preko kulture v mikrookolju, v lokalnem, saj človek lahko le tu najde svojo identiteto, kajti »svetovne identitete, na primer, ni«. S tega vidika je tudi v obstoju in delovanju manjšine videl velik pomen in seveda upravičenost – na drugi strani pa nevarnosti zanjo, ki so zlasti v centralizaciji državne moči. Vedno znova je opozarjal na izredni pomen kulturnega ustvarjanja posameznika, ki je važno zlasti zato, ker v človeku spodbuja vse kreativne moči – pa na pomen navezanosti na dom, se pravi »domovino«. V tej zvezi se je ostro distanciral od pojma »domovina«, ki so ga zlorabili nacisti, poudarjajoč, da »si ga ne smemo pustiti vzeti s strani politikov«. V tem smislu, je dejal, se sam imenuje »novodomovinski pesnik«.

Pozno popoldne se je nato še odvijala omenjena razprava o »etničnem ločevanju«, ki ga skušajo nasilno upeljati osrednje tri avstrijske stranke na Koroškem. Sodelovali so Matjaž Kmecl

(Ljubljana), Hans Haid, Hugo Reinprecht, Mirko Wakounig (Celovec), Milan Pahor (Trst) in Janko Malle (Celovec), ki je pogovor tudi vodil. Kakor je mogoče kar najkrajše strniti, je reči, da so se vsi razen Reinprechta strinjali v mnenju, da etnično ločevanje oz. ukinitje dvojezičnih šol siromaši koroški kulturni prostor (Haid pa se je zgražal nad ločevanjem Italijanov in Nemcev na južnem Tirolskem, ločevanjem, ki sega vse do vojašnic!), pa se je posredno tem prepričanem uprl omenjeni Reinprecht: »obrazložil« je model, ki ga je za ločevanje dvojezičnih šol izdelala posebna pedagoška komisija v Celovcu in ga zagovarjal tudi potem, ko ga je ostro in strokovno zavrnilo vsaj deset diskutantov, Slovencev in nemško govorečih Korošcev (se pravi, katerih materni jezik je nemščina). Seveda se tudi ni kaj pretirano menil za »darilo«, ki mu ga je namenil celovški nadstrankarski komitej za obrambo dvojezičnosti: naušnike, ki naj bi jih posredoval predsedniku pedagoške komisije, da bi si z njimi lahko zamašil ušesa pred slovensko besedo.

Z ostro polemiko s konceptom proti dvojezičnosti so se »Kulturni dnevi« končali. In kot so bili sicer spet potrditve novega ustvarjalnega zagona rojakov na Koroškem (ne glede na hude razmere, ki so jih kritizirali), je na koncu ostal priokus nemoči, občutek, da manjšina na obzoru nima rožnatih znamenj.

JOŽE HORVAT

WILLY BRANDT ZA DELO

Osvoboditi človeka pri delu – ne od dela!

»Zdaj smo prišli do spoznanja, da ni vsakršna gospodarska rast zaželena. Vprašati se moramo, kaj naj raste? ... Osvoboditev človeka moramo razumeti kot osvoboditev pri delu, ne pa kot osvoboditev od dela ... V bistvu me je pretreslo, da v Reykjaviku ni prišlo vsaj do nekaterih rezultatov. Toda zakaj naj bi bil jaz pri presojanju bolj črnogled kot dvojica, ki je tam sedela?«

To je nekaj misli iz pogovora posebej za Delo s predsednikom socialdemokratske stranke Zvezne republike Nemčije in predsednikom Socialistične internacionale Willyjem Brandtom. Z njim se je pogovarjal Božidar Pahor.

Po uvodnem pogovoru, ki se je bolj ali manj

namušal na njegovo knjigo »Organizirana blaznost«, je Brandt dopisniku »Dela« odgovoril na vprašanja o drugih aktualnih problemih.

DELO: Osnutek novega programa SPD je napisan. Sprejet bo šele po januarjskih zveznih volitvah na kongresu SPD. Kateri novi poudarki so v osnutku, ki jih ni bilo v godesberskem programu SPD iz leta 1959?

Ne za vsakršno gospodarsko rast

BRANDT: Pravilno ste povedali, da je to samo osnutek, osnova za razpravo. Leto dni so trajale temeljite razprave o osnutku, tudi s številnimi strokovnimi osebnostmi, ki niso neposredno povezane s socialdemokratsko stranko. Leta 1988 bo iz osnutka nastal program. Pred 25 leti nismo vedeli, da bodo svetovni gospodarski problemi igrali tolikšno vlogo, kot jo igrajo v nacionalnih gospodarstvih in v svetovnem gospodarskem razvoju. Mislili smo, da se bo kljub določenim nihanjem nadaljeval neprekinjen gospodarski vzpon. Zdaj smo prišli do spoznanja, da ni vsakršna gospodarska rast zaželena. Vprašati se moramo: kaj naj raste? In vprašati se moramo, kakšno rast naj bi s skupnimi prizadevanji zavirali. Kar je negativno, kar človeka obremenjuje. Kar ne bi smelo rasti. To je ena problematika. Drug razloček v primerjavi s prejšnjim programom je poskus določiti nov odnos do tehnike. Ne samo do energetske politike, temveč do možnosti, ki jih na sploh ponuja tehnika. Zastavlja se vprašanje: ali sme človek vse storiti, kar tehnična znanost ali znanost na sploh omogoča? To zlasti

velja za jedrsko energijo. Ob tem vprašanju lahko govorimo samo o začasni rešitvi. Toda to vprašanje je mogoče zastaviti tudi na drugih področjih, kot na primer na področju genske tehnologije, kjer je treba začrtati povsem določene meje, do kod lahko človek izkorišča to področje. Tretji kompleks: pred 25 leti smo izhajali iz dokaj formalnih predstav, kar zadeva položaj moškega in ženske v političnem smislu v družbi. Izhajali smo iz enakopravnosti moškega in ženske, ki jo določa ustava. Zdaj pa poskušamo to temeljito opredeliti, začeti z družino, prek delovnega življenja do političnih odgovornosti, do tega, kako bomo iz moške družbe ustvarili človečno družbo. Skratka, kako bomo uresničili ne samo formalno, ampak dejansko enakopravnost. To je samo nekaj primerov, četudi je še dosti drugih. V godesberškem programu je bilo samo omenjeno, da se morata pravna in socialna država zlititi v nekaj, kar bi lahko opisali kot kulturno državo. To je bilo zapisano kot pomnik. Zdaj smo v osnutku programa poskušali zapisati, katere vsebinske prvine bi morale biti v kulturni državi ali kulturni družbi.

Demokratizacija v smeri kulturne družbe

DELO: Vaš program vsebuje tudi odstavek o demokratizaciji vseh družbenih področij. Namen demokratizacije je odprava razredne družbe. Kako globoko in kako resno je to mišljeno?

BRANDT: Ne vem zatrdno, ali je ta misel že dovolj globoko zakoreninjena v zavesti tistih, na katere se obračamo. Toda trdne zasnove že obstajajo, obstajajo prvine, ki določajo, ali se demokratizacija pojavlja tu in tam ali pa je že nekaj bolj prevladujočega. Vprašanje se tudi zastavlja, ali se demokratizacija lahko nanaša samo na ustanove ali v kakšnem obsegu in na katerih področjih se morajo uveljavljati tudi občanke in občani. Zastavlja se torej vprašanje, kje se lahko uveljavljajo prvine neposredne demokracije. Seveda ne moremo pri nas ravnati kot Švicarji, ki za vsako stvar organizirajo ljudske plebiscite. Vendar gre za prvine neposredne demokracije v političnem življenju. Drugič, kako naj pridemo do spoznanja o demokraciji v gospodarstvu, kar tudi še ne pomeni, da so demokratske ustanove v ospredju. Skratka, kako naj bi osvoboditev človeka razumeli kot osvoboditev pri delu, ne pa kot osvoboditev od dela. Kako naj človek izkorišča možnosti, ki jih prinaša tehnični razvoj. Vprašanje se ne more omejiti samo na to, kako bomo omogočili vsem enake možnosti, da pridejo do omike in izobrazbe. Gre tudi za to, kakšna naj bi bila udeležba na kulturnem področju, tako da bi se lahko človek otrese vloge člana javnosti, ki ji nekaj samo ponujajo, in postal del javnosti, del ljudstva, ki od občine navzgor ustvarjalno sodeluje pri oblikovanju kulturnega življenja. Toda ne samo v smislu tradicionalnih oblik sodelovanja, ampak v dosti širšem smislu. Toda vračam se k vašemu vprašanju: ta problematika ni takšna, da bi pri njej človek kar tako na gumb pritisnil in da bi prihodnji teden v sredo iz avtomata dobil rezultat. To je naloga za rodove. Toda sedanja generacija mora to začeti.

Neokonservativizem – politika manjšine

DELO: Nekdo ste dejali, da bi bilo razmeroma lahko bojevati se proti kapitalizmu 19. stoletja, a da je težko bojevati se proti kapitalizmu druge polovice 20. stoletja. Ali bi hoteli v tej zvezi povedati nekaj o bistvu neokonservativizma?

BRANDT: Po mojem mnenju je neokonservativizem samo delno izraz sodobnega razvoja kapitala. Neokonservativizem je v veliki meri poskus veliki množici ljudi predstaviti nekaj, kar v resnici ustreza samo manjšini, in je zato v bistvu samo na široko zasnovan poskus zavajanja. Dejansko se približujemo koncu tega obdobja. Anglija se bliža koncu tega obdobja. Tudi v Zvezni republiki Nemčiji se bo končalo to obdobje, ko bo konec novega bidermajerja...

DELO: ... in to je povezano tudi s prizadevanji ustvariti novo evropsko levico ne samo v zahodnoevropskem okviru, ampak tudi širše. Saj ste vi tudi predsednik Socialistične internacionale. O tej levici sem se pogovarjal z generalnim sekretarjem SPO dr. Glotzom.

BRANDT: O tem v Glotz, s katerim ste se pogovarjali, več kot jaz. Glotz se zelo zavzema za to, mislim, da upravičeno. Socialisti imajo v Italiji opravka z močno, sodobno komunistično partijo. Le-ta ima razumevanje za demokratsko levico v Evropi. Ne vem pa, ali ne gre pri tem za izrazit poseben italijanski primer KP. Zato zame vprašanje evropske levice poleg socialističnih in socialdemokratskih strank ni toliko vprašanje strank, ampak izrazito vprašanje sindikalnih, izrazito problem intelektualnih združenj v raznih drža-

vah, tudi v tistih, kjer taka gibanja ne najdejo odmeva na strankarski in politični ravni. In prepričan sem, da so tudi v ekološkem in feminističnem gibanju močne prvine levice, četudi ne izključno. Obstajajo ekološka gibanja, ki so prej nazadnjaška kot napredna, ki temeljijo na konservativnih osnovah. Skratka, kar označujemo z evropsko levico, z demokratsko evropsko levico, ni mogoče enostavno zajeti s problemom, ali naj bi posamične stranke bile med seboj tesneje povezane, kot so bile doslej. Kar pa zadeva mednarodno gibanje, s katerim imam jaz opravka zaradi Socialistične internacionale, pa se v evropskem merilu na prvem mestu zastavlja vprašanje, kako prihaja evropsko delavsko gibanje oziroma socialistično evropsko gibanje v tesnejši miselni stik z gibanji v drugih delih sveta, ki imajo pogosto enako ime, imajo pa drugačne korenine ne samo zaradi ekonomskega, ampak tudi zaradi kulturnega razvoja v tistih deželah. Zato pride do tega, da govorimo državam Latinske Amerike ne samo, da smo solidarni z njihovimi prizadevanji, da bi uresničile demokracijo, ampak da vodimo z njimi ploden dialog o tem, kakšna naj bi bila njihova družba. Pogovarjamo se o oblikah mednarodnega sodelovanja, o tem, kako se na temelju družbenih modelov lahko učimo drug od drugega.

Zelo boleč udarec

DELO: SPD je na deželnih volitvah na Bavarskem ta mesec izgubila dobre štiri odstotke glasov v primerjavi z deželnimi volitvami pred štirimi leti. Ali mislite, da bo ta izguba vplivala na možnosti SPD na zveznih volitvah 25. januarja?

BRANDT: Na to vprašanje je težko odgovoriti. Od zadnjih zveznih parlamentarnih volitev leta 1983 je bilo devet regionalnih volitev. Na sedmih volitvah je zmagala SPD, na dveh pa je izgubila. Najhujši poraz je ta, ki ste ga omenili. Vsekakor pa je treba upoštevati, da je bila volilna udeležba samo 70-odstotna, medtem ko je treba na zveznih volitvah računati prej s kakimi 90 odstotki. Nisem tako optimističen, da bi mislil, da bi povečana volilna udeležba povsem koristila SPD, mislim pa, da bi takšna udeležba koristila SPD tudi na volitvah v južni Nemčiji. Ne, to je bil zelo boleč udarec, za katerega poskušajo navajati številne razlage, toda mi se ne odpravljamo cilju, da bi zasedli prvo mesto na zveznih volitvah. Velika stranka mora nastopiti z željo, da bi prevzela vodstvo. Druga najboljša rešitev bi bila, da bi nastal tak položaj, da brez SPD ne bi mogel nihče osnovati zvezne vlade.

Velika koalicija – izhod v sili

DELO: To ne izključuje možnosti velike koalicije:

BRANDT: O tem bo mogoče soditi, ko bomo imeli pred seboj dejanske rezultate. Takrat bo šele mogoče govoriti, kakšna razmerja bodo mogoča. Osebnostno mislim, da velik del moje stranke ni naklonjen veliki koaliciji. Taka rešitev je možna le v sili. Na tako možnost moramo pač računati. Vendar ne izključujem – celo prizadevam si, da bi se na nekaterih velikih področjih obe veliki stranki sporazumeli, da bi določeni stvari spodbujali. Dobro bi bilo, če bi se obe veliki stranki sporazumeli o najboljših ukrepih proti brezposelnosti. Danes to še ni možno. Če bi lahko v okviru socialnega skrbstva zavarovali pokojnine na široki podlagi, če bi se lahko sporazumeli o izstopu iz jedrske energije in o prehodu na druge energetske vire. Toda z veliko koalicijo ne morem soglašati, razen če ne bi bila le-ta nujno potrebna.

Ob izidu slovenskega prevoda knjige »Organizirana blaznost«, ki jo je napisal predsednik socialdemokratske stranke ZRN (SPD) in predsednik Socialistične internacionale Willy Brandt (knjiga bo v Ljubljani predstavljena v torek), sta se prevajalka knjige in publicistka Jelka Kusar in dopisnik »Dela« v Bonnu Božidar Pahor pogovarjala z Brandtom v »Ollenhauerjevi hiši«, to je na sedežu SPD v Bonnu. Najprej je Jelka Kusar zastavila Brandtu nekaj vprašanj v zvezi z njegovo knjigo.

Ob izidu »Organizirane blaznosti« so nekateri komentatorji poudarili, da si Brandt strastno prizadeva, da bi razvitim industrijskim državam, to je njihovim voditeljem in njihovi javnosti dopovedal, kako zelo so problematični nerazvitega svetovnega juga, kako zelo je obupni položaj držav v razvoju tesno povezan z njihovim lastnim obstojem. To je pripeljalo do ustanovitve komisije Sever-Jug, ki je začela delati leta 1977.

Willy Brandt je zelo obžaloval, da ne bo mogel biti navzoč, ko bo do predvod njegove knjige predstavil v Ljubljani slovenski javnosti, ker ima prav zdaj »strašno veliko obveznosti«. Iskreno ga veseli, da je poleg številnih drugih izdaj »Organizirane blaznosti« tudi slovenska izdaja, ki »pomeni most med menoj in bralci v vaši domovini«.

Brandt je dejal, da s svojim delom nikakor ni hotel poglobljati črnoglednosti pri ljudeh, ker to nima nobenega smisla. Četudi so minili časi »modrookega optimizma«, je pisec »Organizirane blaznosti« prepričan, da so možnosti, da se človeštvo izogne katastrofi. Toda zato se mora nenehno večati število ljudi, ki imajo realistične poglede na svetovni položaj in sedijo v vladah ali lahko vplivajo na svetovne razmere. Ni več dosti časa, da bi popravili svetovni položaj. Če se bo supersilama in drugim državam posrečilo omejiti oboroževanje, bi morali ustvariti možnosti, da bi vsaj del, vsaj nekaj odstotkov prihranjenega denarja preusmerili v projekte, ki bi ublažili vsaj najhujšo revščino na svetu.

Brandt je odgovarjal tudi na vprašanje o neuvrščenih. Ko mislim na zadnjo konferenco neuvrščenih v Harareju, je povzel Brandt, mislim, da vendarle obstajajo trdna večina neuvrščenih, ki podpira Titova prizadevanja, da bi gibanje neuvrščenosti ostalo res neuvrščeno. Brandt je prepričan, da se gibanje neuvrščenosti zaveda, da ogroža svoj obstoj, če se postavi pod vpliv ene ali druge supersile ali enega ali drugega bloka. Toda v tako velikem gibanju so nekatere države bliže eni ali drugi supersili. To neizogibno izvira iz svetovnega položaja, kakšen pač je.

Komunist

Pogovor s predsednikom RK SZDL Jožetom Smoletom

Dokler ne bo bolj zavzetega delovanja občanov v socialistični zvezi, tudi delegatski sistem ne more polno zaživeti

Ob izteku lanskega leta je bil predsednik republiške konference SZDL Slovenije Jože Smole gost osrednje gospodarskopolične oddaje na Radiu Ljubljana »Studia ob 17h«. V pogovoru z novinarjem Igorjem Savičem, ki je potekal v živo, in v katerem so s svojimi vprašanji sodelovali tudi radijski poslušalci, je Jože Smole spregovoril o vrsti zanimivih in perečih družbenih vprašanj. Zaradi njihove aktualnosti del pogovora povzemamo.

Nenehno govorimo in načrtujemo zmanjševanje inflacije, ta pa raste in slišati je celo grozljive napovedi, da smo pred durmi hiperinflacije. Kaj storiti, ali imamo sploh kakšne možnosti, ali smo res tako nemočni pred inflacijo?

Ali res želimo ukrepe proti inflaciji?

Na nedavni problemski konferenci socialistične zveze na temo Za boljše, učinkovitejše gospodarjenje smo zelo jasno rekli, da je inflacija naše glavno zlo in da je naša najpomembnejša naloga zaustaviti in znižati jo. S tem se vsi v Sloveniji in v Jugoslaviji strinjamo. Toda ko pride do konkretnih predlogov za ukrepe proti inflaciji, se tudi pri Slovencih pojavljata dve duši. Po eni strani bi želeli ukrepe proti inflaciji, po drugi pa ohraniti dosedanje prakso, po kateri razmerna lahko prihajamo do kreditov, pa naj bo v zasebnem sektorju ali industriji. Hkrati smo za nadaljnje povečanje osebnih dohodkov, ne želimo nobenega omejevanja splošne in skupne porabe, to pa je spet v navzkrižju s protiinflacijskimi ukrepi. Zato smo tudi rekli, da se moramo kot občani opredeliti, ali res želimo ukrepe proti inflaciji ali pa bomo z inflacijo živeli naprej. Da se živeti tudi z inflacijo. Samo z vsemi posledicami,

ki jih prinaša. Eden od ukrepov, ki je zelo pomemben, je omejevanje denarne mase, to se pravi, omejevanje emisije prek Narodne banke in mislim, da moramo ukrepe, ki jih o tem predlaga zvezni izvršni svet, podpirati. So pa še drugi generatorji inflacije. Posebej bi rad opozoril, da moramo v ekonomskih odnosih s Sovjetsko zvezo prek kliringa priti do tega, da zmanjšamo aktivo, kajti dejstvo, da več izvažamo v Sovjetsko zvezo kot uvažamo, ima posledico, da se dinarsko pokrije ves naš izvoz, kar pa je dopolnilni faktor inflacije. Morali bomo iti na realnejša razmerja, koliko bomo v Sovjetsko zvezo izvažali, ali pa se dogovoriti, da več uvažamo. Gotovo je, da je še veliko drugih generatorjev inflacije, na primer, nenehno pokrivanje izgub nekaterih gospodarskih organizacij. Vendar sem prepričan, da je zdaj ne samo v Sloveniji, ampak vsej Jugoslaviji ustvarjeno vzdušje, da moramo priti do učinkovitejših ukrepov za zajezitev inflacije.

O inflaciji nas sprašuje tudi poslušalec Otmar Lauko. Zanima ga, če imamo pri nas skupino strokovnjakov, ki bi bila sposobna v kratkem času pripraviti program znižanja inflacije.

Mišlim, da imamo veliko izvedencev, vendar kot vemo, so glede zmanjševanja inflacije tudi med ekonomisti razhajanja. Nekateri kritizirajo politiko, češ da se premalo naslanja na ekonomsko znanost. To je točno, opozoriti pa moram, da so tudi med samimi ekonomisti različni pogledi in različni modeli. V naših razmerah pa moramo upoštevati tudi dejstvo, da smo zelo različno razviti in

da ne moremo ukrepov prilagajati samo enemu delu Jugoslavije. Poleg tega ne moremo spregledati dejstva, da imamo v nekaterih predelih Jugoslavije visoko stopnjo brezposelnosti. In zato ne moremo inflacije reševati na način, da bi se ta brezposelnost še povečevala. Mi hočemo tudi kar naprej povečevati proizvodnjo in hkrati dosegati uspehe pri zmanjševanju inflacije. Vse dosedanje izkušnje v svetu pa so drugačne. Zato moramo imeti več razumevanja za probleme, ki se pač kažejo na celotnem jugoslovanskem prostoru.

Poslušalec Jože Klinar iz Ptuja ne razume, zakaj smo v preteklosti uveljavljali sistem kreditiranja občanov, ki so si v številnih primerih nagrabili velikansko premoženje s pomočjo inflacije.

Strinjam se, da smo v preteklosti delali veliko napako, da nismo revalorizirali kreditov. Kdor je pred leti dobil kredit, je pri odplačevanju zdaj prišel na bedno vsoto plačevanja za dva brizganca. To pa se ni dogajalo smo pri zasebnih kreditih, ampak tudi v gospodarstvu, zato smo prišli tudi do napačnih investicij, kar je zame hujša stvar kot sami krediti, ki so šli zasebnikom. Ti so vsaj zgradili hiše in s tem dosegli nekaj zelo pozitivnega. Tam, kjer je inflacija, mora družba nujno tudi revalorizirati kredite.

Politični zaporniki, 133. člen, represija

V letu, ki se izteka, so se zaradi marsičesa rušile naše ustaljene predstave o tem, kdo je politično aktiven, kdo in zakaj pa pasiven. Toda zdi se, kot da se je javnost bolj politizirala ob posameznih »primerih«, kot pa ob načelnih dilemah ali dogodkih, kot so bili na primer kongresi. Poslušalka Neva Miklavčič ob tem sprašuje, kaj je pri nas z obnovitvami procesov za politične zapornike. Povežimo to še z vprašanjem Vena Tauferja o nehumanih razmerah v nekaterih jugoslovanskih zaporih, o zahtevah po ukinitvi 133. člena o mišljenjskem deliktu ter o peticiji, ki so jo podpisali nekateri udeleženci posvetovanja Socializem in represija.

V okviru kampanje «Nicaragua debe sobrevivir» organizira Tržaška sekcija Združenja Italija-Nikaragva v sodelovanju z ARCI-Študentski dom še dve srečanju v študentskem domu, zgradba «A», ul. F. Severo 158:

28. januarja ob 20.30 je na programu obračun delavnih taborov v letu 1986 s predvajanjem diapozitivov,

4. februarja ob 20.30 bodo pa vrteli video o solidarnosti Švice. Sledila bo razprava.

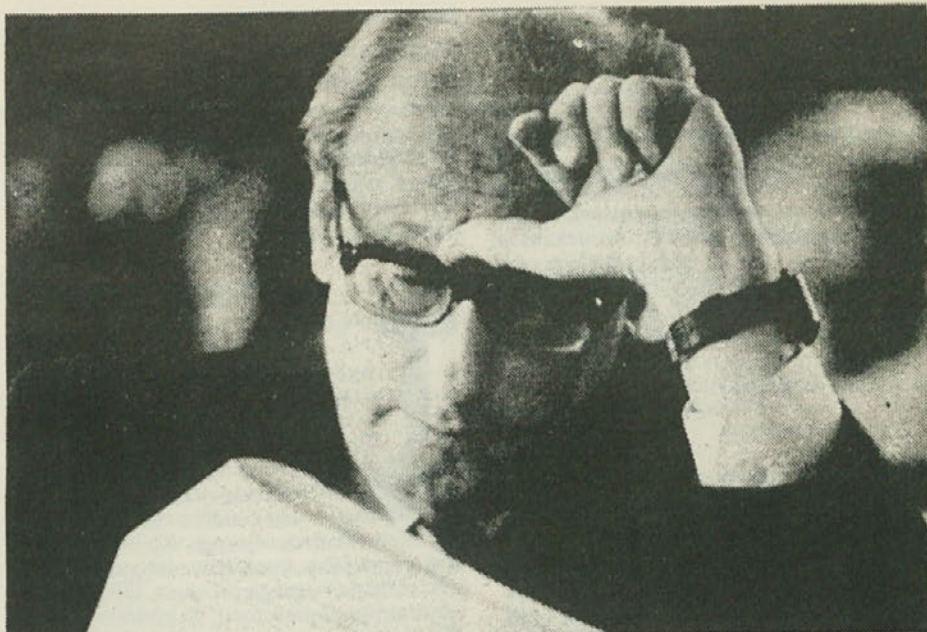
Najprej naj odgovorim Nevi Miklavčičevi. Naj rečem, da v Sloveniji političnih zapornikov ni. Drugo je vprašanje razmer v nekaterih zaporih, o katerem je govoril Veno Taufer. Pobuda je bila sprejeta na predsedstvu republiške konference socialistične zveze, prenesli smo jo na predsedstvo socialistične zveze Jugoslavije in tam je bil sprejet

sklep, da se od ustreznih organov zahteva objektivno poročilo o stanju v posameznih zaporih v Jugoslaviji in da se odgovori na obtožbe posameznikov o slabem ravnanju s tako imenovanimi političnimi zaporniki. Pričakujem, da bomo v najkrajšem času dobili to poročilo. Potem bomo lahko konkretno razpravljali. Glede verbalnega delikta oziroma 133. člena moram opozoriti, da verbalni delikt v Sloveniji ni isto, kot je na primer v neurejenih razmerah na Kosovu. Pridružujem se mnenju, da bi bilo dobro, če bi 133. člen ukinili. Vendar postavljam vprašanje, ali so danes v Jugoslaviji razmere zrele za to ukinitiv. S tem ne zmanjšujem upravičenosti zahtev, mislim pa, da je treba upoštevati razmere v vsej Jugoslaviji, posebej še na Kosovu. Kar zadene tretje vprašanje, bomo v socialistični zvezi o tem vsekakor razpravljali, saj smo že na seji predsedstva republiške konference zelo jasno rekli, da je v primeru, če je v Jugoslaviji res povečana represija, socialistična zveza prva, ki more reagirati. Na takratni seji smo ugotovili, da trditve o povečani represiji niso točne in da se nadaljuje splošni trend demokratizacije družbe; kar pa seveda ne pomeni, da na tem področju ne prihaja tudi do zastojev.

V zadnjem času je slišati veliko različnih mnenj o sporočilu državnega in partijskega predsedstva o varnostno-političnih razmerah. Nekateri menijo, da gre za težnjo po discipliniranju intelektualcev in za nekakšno omejevanje svobode mišljenja. Kaj menite o tem?

Mislim, da je napačno tako razlagati sporočilo obeh predsedstev. Kakor sem jaz razumel, gre predvsem za potrebo po večjem idejnem in političnem angažiranju članov zveze komunistov, za zahtevo, da nastopajo z argumenti v javnosti in za zahtevo, da se v javnih razpravah postavljajo po robu določenim težnjam, ki so naperjene zoper socialistično samoupravljanje. Mislim, da noben realen človek v Jugoslaviji ne more zanikati dejstva, da skušajo nekateri posamezniki sedanje krizne razmere izrabiti za napad na federativno ureditev Jugoslavije, za napad na enakopravnost in tako dalje. To smo lahko videli pri osnutku memoranduma, Srbske akademije znanosti in umetnosti, ki ga je pripravljala skupina akademikov. Do sedaj je bila naša velika slabost, da se v javnih razpravah nismo idejnopolično spopadli s tem. To, da se gre z argumenti v razčiščevanje, pa nima nobene zveze z ne vem kakšnim preganjanjem tako imenovane notranjega sovražnika. Zlasti bi bilo napačno, če bi sporočilo obeh predsedstev obravnavali kot poskus, da zdaj notranjega sovražnika razglasimo za krivca za vse naše težave, ali pa da bi sporočilo razumeli, kot da nismo sposobni reševati problemov in si zdaj izmišljamo nekakšnega notranjega sovražnika. Gotovo pa je, in tu bi bil rad zelo jase, da moramo upoštevati tudi mednarodne okoliščine. Mi ne živimo v praznem prostoru in vplivi na nas so zelo različni. Nekateri so pozitivni, nekateri negativni. Ne smemo podcenjevati dejstva, da obstajajo določeni centri protikomunizma, ki skušajo izkoristiti naše gospodarske in politične težave, da pa so določeni centri tudi v nekaterih vzhodnoevropskih državah, ki skušajo sedanje težave izrabiti za uvajanje tako imenovanega državnega socializma.

Začela sva tole razmišljanje zato, ker sva se spraševala, katere so tiste teme, ki so politizirale slovensko in jugoslovansko javnost. Ena od takšnih tem je tudi naša zgodovina. Oglasila se nam je tudi Tatjana Ličen, ena od vdov obsojencev na dachauskih procesih, in zastavila naslednje vprašanje: Leto, ki se izteka, bo zapisano v narodni in partijski zgodovini Slovencev kot leto poli-

tične rehabilitacije dachauskih obsojencev. Ker je 10. kongres ZKS sprejel v štirih točkah zelo konkretne sklepe, vas sprašujem, kako se uresničujejo. Prepričana sem, da to zanima vse, še posebej nas, najbolj prizadete.

Kolikor vem, se sklepi kongresa izvajajo. Lahko pa to vprašanje posredujemo tudi centralnemu komiteju, ki naj bi pripravil konkreten odgovor. Povsem konkretnega pojasnila, na kateri stopnji izvajanja teh sklepov smo zdaj, ne morem dati, znano mi je, da se sklepi izvajajo, se pa zavežujem, da bom to vprašanje posređoval organom centralnega komiteja.

Nobenh razlik med vernimi in nevernimi

Socialistična zveza je tudi idejna fronta, fronta ljudi za socializem, a tudi organizacija različno mislečih. Ob tem je nenehno slišati opozorila, da so nekateri zaradi svojih idej in prepričanj, ne pa zaradi svojega ravnanja privilegirani, drugi pa zapostavljeni. Ob tem me zanima, ali se kaj konkretne spreminja v odnosu verskih skupnosti in verujočih.

Načelno stališče je popolnoma jasno. V naši družbi ne more biti v nobenem pogledu razlik med vernimi in nevernimi. Mi pripravljamo tudi posebno sejo predsedstva republiške konference socialistične zveze o nadaljnjem razvoju kadrovske politike, kjer bi zelo jasno potrdili osnovne kriterije. Ti pa so strokovnost, znanje in odnos do socialističnih samoupravnih proizvodnih odnosov. Svetovnonazorski pogledi, vernost in nevernost ob tem niso pomembni. Po mojem je glede verskih skupnosti v Sloveniji storjen velik napredek in kakšnih večjih problemov med družbo in verskimi skupnostmi ni. To pa ne pomeni, da ne prihaja do posameznih primerov sek-

tašenja ali klerikalizma. Na osnovi dobrih odnosov med družbo in verskimi skupnostmi bomo lahko premagovali tudi vse takšne morebitne odklone.

Poslušalec Dušan Vrtačnik iz Domžal sprašuje o pogojih za vodilne delavce v gospodarstvu, saj se še velikokrat družbenopolitične kvalitete posameznikov razume le kot članstvo v zvezi komunistov.

Dejstvo, da je nekdo član zveze komunistov, ni garancija, da bi imel prednost pri pridobivanju vodilnega položaja. Potrebni so strokovnost, znanje in odnos do socialističnega samoupravljanja. Ko govorimo o politično-idejnih kvalifikacijah, mislim, da jih moramo povezati tudi z odnosom do federativne ureditve naše družbe in nevrščenosti. Za te stvari pa so enako zainteresirani tako verni kot neverni ljudje. Kjerkoli je še kaj ostankov sektašenja glede kadrovanja, se je treba temu upreti.

Dodajmo k temu še vprašanje Slavka Lazareviča iz Kamnika. Zanima ga, koliko je vernih članov v organih socialistične zveze v republikah in zvezi.

V predsedstvu republiške konference socialistične zveze je akademik Anton Trstenjak teolog, pa še nekaj drugih vernih ljudi. Mislim pa, da je treba samokritično ugotoviti, da je v vodilnih organih socialistične zveze vključeno premalo nečlanov zveze komunistov. Situacija je boljša na občinski ravni, zlasti pa je v tem pogledu dobra v krajevnih konferencah socialistične zveze. V naših izhodiščih za nadaljnji razvoj močno poudarjamo, da moramo izboljšati strukturo vodstvenih organov socialistične zveze in da je treba pritegniti k sodelovanju več nečlanov zveze komunistov. Ne gre za to, da bi zmanjševali vlogo ZK v socialistični zvezi. Vendar morajo biti ti organi tako sestavljeni, da bodo izražali tudi pluralizem interesov v naši družbi pa tudi pluralizem idejnih pogledov, ob katerih je treba iskati sintezo in oblikovati skupno politiko.

Predbožični nagovor ljubljanskega nadškofa na našem radiu in vaše razmišljanje o božiču sta vzbudila različne odmeve. Tudi takšne, nanje nas opozarja poslušalec Luj Peterle, čaš da gre za nekakšen duhovni

lukus. Kakšni so odmevi na tako imenovano slovensko posebnost drugod v Jugoslaviji?

Revija Danas je to ocenila kot izredno pomembno kulturno-civilizacijsko dejanje in potemtakem to podprla. Borba je odprla razpravo v dveh številkah, kjer so prišla na dan zelo različna mnenja. Od nekaterih, ki to zelo pozitivno ocenjujejo, pa seveda tudi do takšnega mnenja, da gre tu za nekakšen duhovni lukus, kar pa mislim, da je popolnoma nesprejemljivo. Kajti tam je bilo rečeno, da se bomo lahko šli duhovni lukus, šele ko bomo rešili gospodarske probleme, problem brezposelnosti in podobno. Mislim, da takšna izjava govori o nerazumevanju dejstev in nerazumevanju problema.

Alternativna gibanja

Kakšna je perspektiva novih družbenih gibanj. Na Zahodu na primer pomenijo kritiko obstoječih partijskih in državnih oblik političnega delovanja, kaj pa pri nas?

Alternativna gibanja so pomemben dejavnik v naši družbi, ker opozarjajo na alternativne rešitve nekaterih problemov. Kot družba ne bi smeli imeti negativnega odnosa do teh gibanj, ampak bi jim bilo treba pustiti prostor, s tem da potem skupaj ugotovljamo, kaj je v teh alternativnih predlogih racionalno sprejemljivo, kaj pa ne ustreza našim družbenim razmeram. Želim jasno povedati, če kdo želi prek alternativnih gibanj vnašati večstrankarski sistem, potem je treba odgovoriti, da to našemu sistemu ne ustreza in se bomo temu postavili po robu. Če pa gre za predloge, ki nudijo boljše rešitve v okviru samoupravnega sistema, potem jih je treba podpreti. Poleg tega imamo zdaj vendarle že dobre izkušnje z gibanjem za varstvo okolja, ki je odigralo izredno pomembno vlogo. Napak bi bilo gibanje ocenjevati zaradi nekaterih posameznikov, ki gredo v skrajnosti. Za socialistično zvezo je še posebej pomembno, da prisluhne tem gibanjem, saj opozarjajo na določene slabosti v našem dosedanjem ravnanju. Mirovno mladinsko gibanje na primer opozarja, da smo bili v socialistični zvezi pre malo aktivni v boju za mir in varnost in pri obravnavanju najbolj perečih svetovnih vprašanj.

Na zadnji seji predsedstva republiške konference socialistične zveze v letu 1986 je bilo slišati kritike o načinu odločanja v zveznih organih in celo predlog za nekakšno odprto pismo zvezni konferenci socialistične zveze. V delu našega tiska se je ob tem pojavila kritika dela slovenske delegacije v zvezni skupščini.

Nekatera poročila s seje tega predsedstva so bila, če uporabim zelo blag izraz, enostranska. Na seji ni bila izrečena kritika našim delegatom, pač pa je bila osnovna misel, da smo vsi skupaj odgovorni, da to, o čemer se dogovarjamo, potem tudi dosledno izvajamo. V zvezi z vašim vprašanjem pa bi dejal, da so naši delegati v zvezni skupščini odigrali izredno pomembno in konstruktivno vlogo, na kar kaže tudi to, da je prišlo v razmeroma kratkem času do sprejema resolucije za prihodnje leto. Bilo bi napačno, če bi od naših delegatov zahtevali imperiativni mandat, saj bi s tem omejili njihovo kreativno vlogo. Na zvezni ravni morajo namreč delegati iskati skupne rešitve in upoštevati interese vseh delov Jugoslavije. In kolikor poznam stvari, je prav kreativno delovanje naših delegatov precej popravilo sliko o Sloveniji, češ da brani samo svoja ožja stališča, da so samo njena stališča pravilna in da odčenjuje predloge drugih republik.

Mednacionalnih odnosov ni treba dramatizirati

Koncept skupnega slovenskega kulturnega prostora je marsikdaj vzbujal očitke, da gre za nacionalistični koncept. Ali se kaj spreminja, in kaj smo in kaj še lahko storimo za svoje zamejce?

Teh očitkov je znotraj Jugoslavije vse manj, saj je skupni slovenski kulturni prostor tako v interesu slovenskega naroda kot celotne Jugoslavije. Na tem področju moramo še veliko storiti. Premalo smo še naredili v stikih z visokimi slovenskimi intelektualci, ki delujejo na raznih univerzah in znanstvenih institucijah v zahodni Evropi. Ko bo predsedstvo republiške konference razpravljalo o sporočilih kulturnega plenuma OF, bo eno od konkretnih priporočil, da gremo v tesnejše povezave s tem delom slovenske pameti. Ne smemo pa zanemariti tudi drugih vidikov, kot so odnosi s Slovenci, ki živijo v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Odpirajo se nove možnosti, pri tem pa moramo ugotoviti, da za to koncepcijo ne stoji samo Slovenija, ampak Jugoslavija. To je bistvenega pomena za zaščito naše manjšine, saj meddržavno to lahko zagotavlja samo Jugoslavija. Pri tem pa je pomembna vloga Slovenije v razvijanju kulturnega prostora, drugič pa v tem, da nenehno vse dele Jugoslavije opozarja na potrebo skupne skrbi za naše ljudi zunaj meja Jugoslavije.

Temna plat nacionalnega vprašanja je nacionalizem. Nacionalizma se najbrž ne da zavreti ne po državni ne po partijski poti, pa naj gre za Kosovo, ali kakšna druga območja. Kakšna je ob tem vloga socialistične zveze na Kosovu in drugih območjih Jugoslavije?

Na Kosovu je še vedno prešibka vloga socialistične zveze. In to je eden od razlogov, zakaj se stvari tam ne urejajo hitreje. Socialistična zveza Jugoslavije in vsi njeni deli morajo bedeti nad nacionalnimi odnosi. Osebnostno trdim, da mednacionalni odnosi niso posebej zaostreni. Morda je kvalitetna razlika v tem, da ni danes o mednacionalnih odnosih odprto razpravljamo. Nekateri, ki nas v svetu spremljajo, delajo iz tega sklep, kot da je Jugoslavija v krizi. Mislim, da to ni res. Mednacionalni odnosi v Jugoslaviji so vedno obstajali, samo v preteklosti smo probleme vedno reševali v zaprtih krogih, danes pa o njih javno razpravljamo. Če gledamo določene distance, smo vedno na koncu prišli do skupnih rešitev. Ne bi dramatizirali naših mednacionalnih odnosov, seveda z obveznostjo, da se odločno bojujemo proti slehernemu nacionalizmu in šovinizmu.

Referendumi za samoprisevke v zadnjem času sprožajo vrsto razmišljanj. Slišati je na primer mnenja, da bi morali tam, kjer so ljudje zavrnili programe samoprisevkov, nosilci teh programov, tudi funkcionarji socialistične zveze, odstopiti. Bi to po vašem mnenju prispevalo k zaupanju ljudi?

Mislim, da ne. Če govorimo o Ljubljani, kjer je socialistična zveza predlagala referendum, je ta referendum uspel, saj je večina občanov uporabila pravico in odšla na referendum. Če občani ne bi prišli na referendum, potem bi bilo normalno, da vsa vodstva socialistične zveze v Ljubljani odstopijo. Kje pa je rečeno, da se vnaprej ve, kakšno je stališče občanov. Če bi vedeli, da so vsi za ponujene programe, ne vem, zakaj bi sploh sklicevali referendum. Pokazala se je zelo dosledna demokratska oblika in treba je spoštovati mnenje občanov, izrečeno prek referendumov. Lahko pa odgovorno razpravljamo, ali so strokovne službe pripravile ustrezne programe, ali so bili ti programi tehtni. Tu se začenja prava razprava tudi v Ljubljani glede samih programov. Ne bi pa se strinjal s tem, da če na referendumu ponujeni programi niso sprejeti, to dokazuje, da je nekaj narobe s političnim vodstvom, ali pa konkretno s socialistično zvezo.

Poslušalka, ki je želela ostati anonimna, meni, da bi bilo dobro, da bi imela socialistična zveza tako kot zveza komunistov v delovnih organizacijah svoje osnovne organizacije. Meni, da ljudje, ki niso člani zveze komunistov, nimajo možnosti za uveljavljanje svojih političnih stališč v delovni organizaciji, saj sindikat takšne vloge ne more sprejeti, v krajevnih konferencah socialistične zveze pa je aktivno zelo malo ljudi.

Mnenje tovarišice je izredno zanimivo, jaz bi morda razmišljal bolj v drugo smer, da je zveza komunistov pre malo organizirana v krajevnih skupnostih in da je šibka točka ravno v tem, da velik del ljudi iz delovnega razmerja ne sodeluje aktivno v krajevni skupnosti. Glavni življenjski problemi pa se vendarle rešujejo prav tam. Eden od razlogov, zakaj nam v popolnosti ali pa ne dovolj učinkovito ni zaživel delegatski sistem, je še vedno v nerazvitosti socialistične zveze v krajevni skupnosti. Vse spoštovanje in priznanje upokojencem in gospodinjam, ki delujejo v krajevnih konferencah, hkrati pa je treba ugotoviti, da je njihov prispevek vendarle omejen, ker je premajhna udeležba ljudi iz delovnega razmerja. Če začnemo že pri članih zveze komunistov, ki na primer mislijo, da je dovolj, da so aktivni v osnovni organizaciji v tovarni, kjer delajo.

V zadnjem času je slišati kritiko, da Jugoslavija zanemara evropsko komponento zunanje politike. Lahko smo prebrali tudi vaše razmišljanje, da nameravate predlagati, da bi se Jugoslavija vključila v delo evropskega sveta.

Mi smo to pobudo sprožili na zvezni ravni, o njej bodo razpravljale naše komisije, ki se ukvarjajo z mednarodnimi odnosi. Po prvih reakcijah sodeč je bila pobuda pozitivno sprejeta. Ne gre za to, da je Jugoslavija zapostavljala evropsko komponento, rekel bi, da je Jugoslavija pre malo kreativna v evropskem prostoru in da je treba vse storiti, da bomo svojo nuvrščeno pozicijo še bolj uveljavili v vsej Evropi. Poleg evropskega sveta pride v poštev še cela vrsta drugih stvari. Predvsem se moramo zavedati ene stvari: politika, pa naj bo to notranja ali zunanja, nikoli ne sme stagnirati. Mora se razvijati in dopolnjevati. Vsaka stagnacija je zelo škodljiva.

PO KONGRESU V HANOIU

Vietnamski gospodarski Waterloo

Zadnji, šesti kongres po vrsti, od kar je Ho Ši Minh ustanovil vietnamsko partijo, bo ostal zapisan med ljudmi po eni strani po ostri samokritiki, s katero je nastopilo ostarelo vietnamsko vodstvo, po drugi pa po velikem kadrovskem zasuku, do katerega je prišlo na njenem vrhu. S svojih funkcij so namreč odstopili kar trije najbolj vplivni člani dosedanjega vietnamskega vodstva.

Toda odstop Troung Chinh, Pham Van Donga in Le Duc Thoja, ki so bili v partijskem vodstvu več desetletij, po svoje niti ni presenetil, saj je bilo že nekaj časa jasno, da bo v Hanoju moralo priti do velike kadrovske zamenjave, če naj bi partija začela resno reševati težavne gospodarske razmere v deželi in se pri tem izmotala tudi iz nezavidljivega mednarodnega položaja. Zdaj, deset let po koncu vojne, ki je — kot je znano — od dežele terjala velike materialne in človeške žrtve, se je Vietnam znašel na notranjepolitičnem področju pred popolnim gospodarskim propadom in bolečim upadanjem partijskega ugleda; na zunanjepolitičnem področju pa se je zapletel v brezizhodno vojno v Kampučiji, ki je privedla do zaostrenih odnosov s Kitajsko, odvisnosti od Sovjetske zveze in popolne izolacije s strani Zahoda.

V Hanoju so sicer v zadnjih mesecih (po smrti Le Duana, ki je partijo vodil zadnjih deset let) pričakovali, da se bodo neugodne razmere vseeno nekoliko uredile, toda naspotja v vodstvu in popolna apatičnost partijskega članstva sta probleme le še zaostri. Negativne bilance preprosto ni bilo moč spremeniti, čeprav so partijski voditelji za to uporabili vsa sredstva, s katerimi razpolagajo (tudi tista manj popularna, ki naj bi ljudi na silo prepričala, da jim je lepše, kot sami mislijo). Pomanjkanja, lakota, nezaposlenost in lenoba so se kot kuga razpasli povsod in Vietnam, ki si je takoj po vojni obetal velik razcvet, spremenili v eno najbolj revnih dežel na zemeljski obli, v katerih znaša narodni dohodek le 160 dolarjev na prebivalca; plače nekaterih družbenih slojev pa niso večje kot

400 do 600 vietnamskih dongov, kar je od 5 do 7 dolarjev.

Kdo je kriv za polom?

Ni čudno, če si zaradi tega mnogi v tujini že nekaj časa zastavljajo vprašanje, kako je sploh mogoče spraviti deželo tako daleč. Je prevladujoči model realnega socializma, ki ga je vietnamska partija po zmagi revolucije prevzela po Sovjetski zvezi, res tako tog in okoren, da ne deluje več niti v okoliščinah nizke gospodarske razvitosti? Je vietnamsko vodstvo, ki je v času vojne s Francozi in Američani imelo sijajne vojaške stratege, naredilo dolgoročne razvojne napake? So odpravili ljudje, ki so v času vojne žrtvovali vse, kar so imeli? So se preprosto mogoče naveličali brezkončnega »vojnege stanja«, za kakršnega je nekako veljalo tudi obdobje po vojni, saj so oborožene spopade zamenjale nenehne gospodarske bitke? Ali pa je za neuspeh kriv neugoden splet okoliščin, v katerih je racionalno postalo iracionalno, laž in prevara vrlina, brezcilnost pa perspektiva?

Najbolj presenetljivo je, da so jim živci popustili tudi v Kremlju, kjer so dolgo brez zadržkov podpirali vietnamski režim tako v notranji kot zunanji politiki. Ob zadnjem obisku v Moskvi so namreč Troung Chinh kremljska šefa ostro prijeli, češ da tako ne gre več naprej in da ne bodo več metali denarja skozi okno, če se ne bodo poboljšali tudi sami Vietnamci. Očitno so v Kremlju dojeli, da jih tisto, kar je nekaj obetalo zelo veliko (kot na primer »izvoz revolucije«, »proletarska preobrazba tretjega sveta« itd.) prinaša danes le velike izgube in da so ideološke investicije v bistvu sila muhasta zadeva. Vse dežele, ki so se v šestdesetih in sedemdesetih letih politično naslonile na Sovjetsko zvezo (ali pa se je ona naslonila nanje), imajo namreč danes velike gospodarske težave, poleg tega pa jih morajo v Moskvi tudi izdatno finančno podpirati. To velja tako za Kubo, ki je bila svoj čas prototip »revolucionarnega poleta«, kot tudi za Angolo, Vietnam, Afganistan in Laos, ki so prijadrali pod neposredni sovjetski vpliv kasneje. Pri tem so prav Vietnamci (poleg Afganistancem seveda) tisti, s katerimi imajo v Moskvi največje stroške, saj gre na račun njihove gospodarske in vojaške pomoči iz sovjetske državne blagajne letno od 1 do 1,3 milijarde ameriških dolarjev, kar je za vse bolj pešajoče sovjetsko gospodarstvo hudo breme.

Zato ni nikogar presenetilo, da so po sovjetskem zgledu v zadnjih mesecih tudi v Hanoju sprožili ostro kritiko na račun partijske neučinkovitosti in zavoženega gospodarstva, pri čemer so začeli na nižjih partijskih ravneh tudi z neprizanesljivimi kadrovskimi čistkami, v katerih se je moralo od funkcij za hitro odsloviti nekaj tisoč aktivistov. Mnogi celo pravijo, da so jim v Moskvi naravnost zagrozili, da naj takoj nekaj ukrepejo, ker jim bodo drugače odtegnili sedanjo finančno pomoč. To je bil kajpak pravi čas za tiste vietnamske kadre, ki so imeli že prej veliko pripomb na račun upravne politike in gospodarskega sistema v deželi, ki se je v zadnjih dveh letih (po kratkih inovacijskih poizkusih) povrnila k utečeni praksi okorelih administrativnih posegov v vse sfere gospodarskega življenja.

Zmaga reformne recepture

V vladi in centralnem komiteju se je v zadnjem obdobju oblikovalo močno »reformno« krilo, ki ga vodi Nguyen Van Linh (partijski šef nekdanjega Saigona) in ki se odkrito zavzema za večje in manjše popravke sedanjega gospodarskega sistema, češ da se lahko dežela reši iz krize le z upravno decentralizacijo in s sprostitvijo zasebne kmetijske dejavnosti, ki je ujeta sedaj v toge odkupno-nakupne administrativne odnose. V bistvu je njihov recept zelo podoben recepturi, ki je obšla v zadnjih dveh letih ves socialistični svet, saj si je kaj drugega tudi težko izmisliti, ko so si že vse izmislili pred tem. Ta hip sicer še ni gotovo, v kakšni meri so delegati na kongresu podprli te reformne predloge, vendar pa je po uvod-

Novi generalni sekretar vietnamske partije Nguyen Van Linh je največji del svoje politične kariere preživel na jugu dežele, v nekdanjem Saigonu, kjer se je leta 1930. včlanil v partijo in kjer je v zadnjem obdobju (pretežno na svojo roko) tudi začel izvajati gospodarsko obnovo na osnovi tradicionalnih oblik »azijske proizvodnje«. Nekateri v partijskem vodstvu so mu zaradi tega očitali, češ da je »revizionist«, vendar pa so proizvodni rezultati govorili njemu v prid. Po svoji politični fiziognomiji spada sicer drugacije tudi on v vietnamsko staro gardo, toda v primerjavi z ostalimi voditelji je izrazil pragmatist in mu največ pomeni gospodarska učinkovitost, malo pa ideološka pravovernost.

nem referatu (zdaj sicer že bivšega partijskega šefa) Troung Chinh moč sklepati, da bo vietnamska partija v najkrajšem času pripravila program široke tehnološke preobrazbe v deželi, ki je (prav tako kot večja materialna stimulacija dela) v tem trenutku eden od najbolj priljubljenih elementov nove ekonomske politike na Vzhodu.

Še manj jasno je, kako bo partija zagotovila svojo moralno obnovo in povrnila okrnjen ugled med ljudmi — o katerem je bilo na kongresu izrečeno veliko kritičnih besed. Delegati so bili namreč v tem pogledu povsem jasni, saj je bilo z najvišjega vrha kongresne tribune rečeno, da nosi največjo odgovornost za današnjo vietnamsko krizo centralni komite partije, politbiro, sekretariat in ministrski svet. Zaradi tega ni čudno, če so na koncu prišle stvari tako daleč, da vodilni trojki ni preostalo nič drugega, kot da odstopi, če naj bi njihova kritika zvenela resno in če naj bi račun za svoje (ne)delo položiti tudi funkcionarji na nižjih ravneh. Svoj položaj so si nekdanji partijski prvaki olajšali le v toliko, da so si pridržali pravico do članstva v posve-tovalnem telesu centralnega komiteja, ki naj bi bil (kot kažejo vse bolj pogosti primeri iz socialističnega sveta) nekakšen zadnji izhod za visoke partijske funkcionarje, ki jim ni preostalo nič drugega kot upokojitev. Takšne »odbore« imajo namreč v zadnjih letih v mnogih socialističnih deželah, kažejo pa na to, da se v sedanjem času niso postarali samo socialistični režimi, ampak tudi njihovi najbolj vidni predstavniki.

DANILO SLIVNIK

V prvi letošnji številki *Rinascite* članek Anselma Gouthier-a

Majhne narodnosti

Z odločilnimi vprašanji, kot je obramba človeštva pred uničenjem, razvoj gospodarstva in družbe, ki naj reši svet lakote in zaostalosti, ki pa naj istočasno zaščiti okolje, se prepletajo problemi sožitja narodov, etničnih in jezikovnih skupnosti, ki imajo zelo različno zgodovino, kulturo, jezik in vero. Ta vprašanja v nekaterih slučajih močno vplivajo na mednarodno dogajanje, celo na svetovni ravni, v drugih pa pomenijo jeziček na tehtnici za državno politično življenje.

Vprašanje položaja manjšin torej le ni tako obrobno. Tega se vse bolj zavedajo tudi sile evropske levice iz več razlogov. Sama važnost nerešenih problemov, kot je v Italiji položaj v zgornjem Poadižju ali zaščita Slovencev, ali v Franciji nujnost reforme države v smislu decentralizacije, in še v Španiji graditev demokratične, deželno razčlenjene države po padcu frankovskega režima. Toda vir tega povečanega zanimanja so tudi spremembe v kulturnih in etičnih pojmovanjih v okviru gibanj, ki izhajajo iz marksizma, o takoiemenovanih odnosih med «strukturno» in «nagradnjo», kjer se potreba po demokraciji, participaciji, svobodi in izražanju identitete posameznika in ožjih skupnosti vse bolj priznavajo kot osnovne človekove potrebe. Enačenje napredka s standardizacijo obnašanja in sistema komuniciranja je dokazalo svojo neosnovanost. V času, ko se angleščina uveljavlja kot svetovni jezik, se namreč opaža ne le trdoživost ostalih kultur, ampak nasprotno njihovo krepitev. Pojmovanje manjšin in narodnih skupnosti kot ostankov preteklosti, kmečke zaostalosti in na njem osnovana predvidevanja neizogibnega izginotja se morajo predati ob neštetih dokazih preživetja narodnih skupnosti in zavesti o pripadnosti. Naj navedemo le primer bogatih ameriških družin irskega porekla, ki več stoletij po preselitvi finančno podpirajo gibanje IRA, čeprav se samo smatra za levičarsko, ali pa primer Sovjetske zveze, kjer močna urbanizacija in uveljavitev ruskega jezika kot drugega materinega jezika spremlja rast narodne zavesti neruskih narodov in to predvsem pri mestnem in industrializiranem prebivalstvu.

Še en razlog za povečano zanimanje s strani levice je bila ugotovitev, da se na tem področju lahko pojavljajo nevarne strukturalizacije s strani desnice, kot se dogaja na jugu Francije z podpihovanjem sovraštva do arabskih priseljencev, ali pa v zgornjem Poadižju, kjer

je, kljub široki avtonomiji, prišlo do tako zaostrene situacije ravno zaradi odsotnosti sil levice na tem področju.

Toda vprašanja manjšin niso enostavna, predvsem pa so zelo različna od slučaja do slučaja. Dodatno težavo predstavlja nezaupljivost teh skupnosti do vsega, kar predstavlja večino in državo, in tudi često njihova omejena lokalistična vizija. Za pozitiven pristop je torej nujno, da se najprej prejme na znanje objektivne značilnosti, različnost, kot tudi subjektivna pojmovanja direktno zainteresiranih, kjer se te različnosti pogosto potencirane. Odpraviti je treba tako vsako vrednostno oceno: da bi se razlike morale s časom odpraviti, omalovaževanje z izgovorom, da je veliko drugih nujnejših vprašanj. Po drugi strani sprejemanje objektivnih danosti ne sme pomeniti, da se jim mora podrediti vse druge faktorje, ki opredeljujejo družbene pojave. Danes se mora tudi to vprašanje brez dvoma uokviriti v prizadevanja za mir, kar pomeni varnost držav in njihovih zvez, nedotakljivost meja, predvsem v naši celini.

Ti objektivni podatki so, kot rečeno, zelo raznoliki, in zajemajo vrsto faktorjev, od jezikovnih in etničnih do pravnih, gospodarskih, kratkoročnih in dolgoročnih političnih, internih in mednarodnih, ki so različni za vsak slučaj in v različnih momentih. Že sama terminologija označuje lahko zelo različne pojme. Na primer izraz dvojezičnost: v Sardiniji pomeni oživiljanje jezika del prizadevanj za priznanje zgodovinsko-kulturne identitete in družbeno-gospodarskega preporoda, medtem ko je v dolini Aoste in zgornjem Poadižju izključno vprašanje rabe jezikov, ki so že stoletja priznani na mednarodni ravni. Spet drugačen je pomen v zvezi s slovensko manjšino.

Ne bi imelo torej dosti smisla govoriti danes v Italiji na splošno o manjšinah, tudi ne na osnovi skupnih imenovalcev, kot je vloga avtonomnih dežel in pokrajin. Tudi to je seveda še vedno potrebno, spričo krize, ki jo preživlja ustanova dežele in posebno glede na dejstvo, da pomeni novi statut avtonomije za Tridentinsko-Zgornje poadižje najvišjo raven zaščite v Evropi, razen morda otokov Aaland, kjer živi švedska manjšina pod finsko suverenostjo. Na drugi strani pa nihče ne more zanikati, da je neravnovesje med osnovnimi potrebami slovenske manjšine v Furlaniji-Juljski krajini in sedanjo pravno ureditvijo neizdržna in da ga je treba čimprej odpraviti.

Razlikovanje posameznih slučajev torej, toda v okviru natančne splošne vizije, ob upoštevanju izkušenj, ki narekujejo razlikovanje med zaščitnimi normami za samo manjšino (n. pr. šole) in takšnimi, ki uvajajo posebnosti v primerjavi s splošno državno ureditvijo tudi za večinski narod (dvojezičnost, delavna mesta v javni upravi).

Velike važnosti bi bilo, da bi se v okviru EGS nadaljevalo s konkretnimi pobudami tisto pot, ki je bila začrtana z resolucijo Arfé: srečanja med predstavniki manjšin in političnih sil, objava in širjenje informativnih materialov. To bi pripomoglo k odpravljanju nevarnosti ki je za manjšine morda največja: da se zaprejo same vase, getizirajo z iluzijo, da bodo občasni nastopi za posamezne majhne zahteve rešili situacijo očitne krivice.

Ravno v tem je vloga velikih sil levice, ljudskih in demokratičnih: povezovanje vprašanj identitete in svobode pripadnikov manjšinskih skupnosti z vprašanji skupnosti v celoti, prizadevanja za mir, gradnjo Evrope, pravilnega in demokratičnega delovanja institucij. Korake naprej, kot so bili «paket» za zgornje Poadižje in osimski sporazum, je omogočilo ozračje popuščanja napetosti po letih hladne vojne. Težko si lahko predstavljamo, da bi se pozitivno rešila vprašanja Furlanov, Sardincev ali Slovencev, ki živijo v deželah z važno strateško pozicijo in številnimi vojaškimi bazami, v ozračju tekme za oboroževanje in napetosti med bloki.

Vprašanja manjšin so očitno vezana tudi na splošno politično situacijo v državi: tako je jasno, da gre iskati razloge za večletni zastoj zakonskih predlogov o manjšinah v parlamentu, predvsem v globoki institucionalni krizi države, ki je vladne sile nočejo resnično rešiti in ki se kaže v vse hujših oblikah centralizacije, kjer so avtonomne dežele in pokrajine le še «terminali» za izvajanje državne politike, na katero ne morejo vplivati.

Tudi vprašanje vrtoglavega razvoja sredstev za množično obveščanje in z njim povezanega vse večjega prevladovanja angleškega jezika ter kulturne standardizacije, ki jo ta poraja, postavlja vprašanje obrambe manjšinskih kultur v okvir širšega problema zaščite vseh kultur. Bitke za prisotnost evropskih kulturnih izrazov predvsem v svetu televizije proti invaziji ameriških oddaj ni težko povezati z bitko za razpolaganje s tem izredno važnim medijem s strani manjšin.

(Izvelek uredništva)